

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

M.H.T. Biewenga, Emmeloord

De vrijheid van een Christen (1)

„Een vrouw zal geen mansklederen dragen en een man geen vrouwenkleed aantrekken, want een ieder die deze dingen doet, is de HERE, uw God, een gruwel”.

(Deuteronomium 22:5)

In het verleden heb ik wel eens vaker in Opbouw iets geschreven over het omgaan met bepaalde voorschriften uit de bijbel.¹

In dit en het volgende nummer wil ik daar vanuit een weer wat andere gezichtshoek graag nog eens op terugkomen.

Een vreemd voorschrift...

U hebt gelijk: het Schriftwoord dat hierboven staat is voor onze begrippen op zijn minst wat eigenaardig. Wat moeten we ermee aan?

Als ik me niet vergis zijn er grofweg twee reacties op zo'n woord. De eerste is die van de lichte gène: want eigenlijk geneer je je er wel een beetje voor dat er zoiets in de bijbel staat. En dus lezen we er gauw overheen, en we hopen ook maar dat de kinderen aan tafel er geen vragen over stellen – want we zouden toch werkelijk geen fatsoenlijk antwoord weten te verzinnen.

De tweede reactie gaat precies de andere kant op: geen gène, maar juist een zekere fermheid in het omgaan met en het vasthouden aan een Schriftwoord als dit. Staat dit zo in de bijbel? Welnu, dan hoeft daar verder niet over gediskussieerd te worden, dan is het gewoon zo. Niet alleen in dié tijd, maar evengoed ook vandaag; geen gemarchandeer daarover. En dus is het de Here ook nu een gruwel wanneer een meisje met een broek aan op school komt; om nog maar te zwijgen van het gaan naar de zondagse eredienst.

... met een achtergrond

Waarom heeft de HERE deze regel gegeven? Wat wil God ermee bereiken? Nu, dat heeft ongetwijfeld alles te maken met de afgodendienst waar Israël mee in aanraking kwam, en met allerlei dingen die daarbij hoorden. In het land Kanaän werden afgoden gediend; niet één afgod, maar een heleboel verschillende. Maar welke afgodendienst ook, het draaide altijd om de vruchtbaarheid. Dat was voor de (heidense) bewoners van Kanaän het belangrijkste in het leven. De twee bekendste afgoden uit het Oude Testament waren dan ook Baäl en Astarte:

goden van de vruchtbaarheid.

Daartegen heeft de HERE nu zijn volk willen wapenen. Kinderen van God mogen niet meedoen in die dans om de vruchtbaarheid.

Zelfs niet een klein beetje. Want ook het kleinste beetje is al levensgevaarlijk! En dan noemt de Here een aantal dingen die daarbij horen; nee, ze horen niet tot de kern van de afgodendienst, maar ze hebben er wel terdege mee te maken. En daarom zet de HERE er een verbodsbord bij: „Verboden toegang voor mijn kinderen; niet aan meedoen!”

Geen vermenging!

In dat kader staat Deuteronomium 22:5.

Ongetwijfeld gaat het ook in de verzen 9 tot 11 van dit hoofdstuk om hetzelfde. Daar vinden we een aantal regels waarvan de zin ons op het eerste gezicht niet duidelijk is; maar omdat daar niet dat vreemde in zit wat ons in vers 5 zo treft, vallen die verzen ons in het algemeen wat minder op.

Een enkel woord nu toch ook over die verzen 9 tot 11.

De Israëlieten mogen *geen tweërlei zaad* door elkaar heen zaaien (vers 9). Blijkbaar werd dat dus soms wel gedaan: twee verschillende soorten zaad. Of dat nu te maken had met geloof of meer met bij-geloof, dat is ons niet recht duidelijk; maar ongetwijfeld werd het zo gedaan met de bedoeling om (langs magische weg) de oogst te vergroten.

De HERE verbiedt ook het ploegen met een rund en een ezel samen (vers 10).

Er is natuurlijk geen boer die zoiets doet omdat het zo handig is. Integendeel: twee zo verschillende beesten voor je ploeg is heel onpraktisch; het werk op het land wordt er een stuk moeilijker door. Maar kennelijk werd dit bij elkaar brengen van twee dingen die niet bij elkaar horen, beschouwd als een werkzame manier om de vruchtbaarheid te stimuleren.

En zo zal er ook achter de bepaling in vers 11 wel iets magisch schuilgaan: blijkbaar droegen mensen soms kledingstukken die nadrukkelijk gemaakt waren van twee verschillende soorten stof, wol en linnen.

Tegen al die dingen zegt de HERE

Nee. Het volk van God mag zich niet met zulke dingen bezighouden. God zelf zal wel zorgen voor vruchtbaarheid en leven; daar heeft Israël geen heidense magie voor nodig; het enige dat de HERE vraagt is eenvoudigweg: leven met de HERE, leven in het verbond (Micha 6:8).

Kleding

Hierboven gebruikte ik een paar keer de woorden 'blijkbaar' en 'kennelijk'. Met betrekking tot de bepalingen in vers 9 tot 11 hebben we die woorden nodig; de achtergrond van de hier gegeven regels berust voor een deel op onze rekonstruktie; we hebben er geen rechtstreekse bewijzen voor dat de dingen die hier verboden worden

35e jaargang – nr. 3
1 februari 1991

In dit nummer

- 43 H.J. van der Kwast
De zuiverheid van de leer
- 45 T. Hoekstra
Ex Libris: Uit het werk van prof. S.
- 46 W. Smouter
Oorlog in de Golf
- 48 D.J. Bakker
Mag alles wat kan (3)
- 50 D.W.L. Milo
Schrift en natuur
- 52 P.J. van Kampen
Oost-Europa (7)
- 54 W. Louwerse
Dominees in dienst

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476
Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
Marjoke van Veelen-Vreugdenhil
Postbus 84183, 3009 CD Rotterdam.
Tel. 010-4550802.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 60,- per jaar of f 33,- per half jaar.
Voor studenten f 48,- per jaar.
Buitenland f 84,- per jaar of f 104,- per luchtpost. Chequekosten buitenland: f 10,-.

Advertenties

Tarief: 55 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 6% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

inderdaad zo gebeurden. Juist uit het feit dat ze verboden worden leiden we af dat ze voorkwamen.

Als we nu weer teruggaan naar de bepaling over de mannen- en de vrouwen-kleren, dan is het eerste dat daarover gezegd moet worden, dat we over de achtergrond van dit voorschrift van de HERE nu juist wél meer weten. We weten namelijk dat zulke dingen gebeurden; niet alleen in Kanaän, maar in een groot deel van het Oude Oosten: goden werden regelmatig afgebeeld als van het andere geslacht (er zijn afbeeldingen bekend van mannelijke Astartes en van vrouwelijke Baäls), terwijl dan ook de mensen die in de tempels kwamen om deze goden te dienen zich regelmatig verkleedden: mannen trokken vrouwenkleren aan, en vrouwen mannenkleren².

Tegen dié achtergrond zegt de HERE tegen zijn volk: Ik wil dat jullie daar heel ver bij vandaan blijven. En zelfs wat in de verste verte maar riekt naar de afgodendienst wordt door de HERE verboden. Het staat er heel scherp: *Ieder die deze dingen doet, is de HERE, uw God, een gruwel*. 'Gruwel': dat is een woord dat in de bijbel bijna altijd te maken heeft met de afgoden (zie bijv. Deuteronomium 7:25, 26 en 1 Koningen 11:5-7).

Als iets een 'gruwel' genoemd wordt, dan is daar niet maar een kwestie aan de orde van burgerlijk fatsoen of iets dergelijks, maar dan gaat het werkelijk om leven en dood. En dan vraagt de HERE van zijn volk de uiterste radicaliteit.

Lange broeken

Wellicht ten overvloede: dit woord van de HERE heeft dus niets te maken met meisjes en vrouwen die vandaag een lange broek dragen. Wie een Schriftwoord als dit in stelling brengt om vrouwen te dwingen een rok te dragen, heeft niet geleerd de Schrift voldoende onderscheidenlijk te lezen. Alles staat hier in het teken van de strijd tegen de afgodendienst. De radikale exclusiviteit in het dienen van de HERE: die is hier in geding.

Vandaag

Wat moeten wij nu met zo'n voorschrift van God? Nu, tweeërlei, naar ik meen. In de eerste plaats mogen wij aan Deuteronomium 22:5 (en vers 9 tot 11) stellig de waarschuwing ontlennen om geen dingen bij elkaar te gooien die niet bij elkaar horen. Verderop in de bijbel trekt Paulus een konklusie die in deze lijn ligt: *Vormt geen ongelijk span met ongelovigen*, zegt hij (2 Korintiërs 6:14), in een stellig opzettelijke toespeling op Deuteronomium 22:10.

En zo mogen we op zoek gaan naar situaties in ons dagelijks leven anno 1991, waarin we Schriftwoorden als deze vruchtbaar kunnen toepassen om de wil van de Here ook voor ónze tijd op het spoor te komen³.

Maar nu is er ook nog iets anders wat wij dunkt mij kunnen en moeten leren uit een Schriftgedeelte als dit; iets dat

uitgaat boven de konkrete letterlijke tekst van wat hier staat, en dat ons meer zicht kan geven op de manier waarop de HERE zijn Woord laat meegaan met zijn volk. De HERE geeft namelijk zijn volk, zijn gemeente, een opvoeding. Er loopt een lijn door de bijbel; de lijn van de opvoeding van de HERE. En er is verschil tussen het begin van die lijn van de opvoeding en het eind ervan. Daarover DV graag de volgende keer verder.

Noten:

- 1 Opbouw, 29e jaargang, blz 324vv.
- 2 Zie vooral B. Maarsingh, dissertatie, blz 71v.
- 3 Zoals bijv. H. de Jong doet, Deuteronomium deel 2, blz 45vv.

Ledenvergadering

De jaarlijkse ledenvergadering van de Gereformeerde Persvereniging 'Opbouw' wordt dit jaar gehouden op zaterdag 23 maart a.s.

In deze vergadering zal Prof.Dr. H. Geertsema spreken over het onderwerp *Hoe spreekt God tot ons in de Bijbel?*

De vergadering wordt gehouden in de Jeruzalemkerk aan de Troosterlaan te Utrecht en begint om 10.30 uur. De kerk is open te 10.00 uur, zodat men vóór de aanvang van de vergadering een kopje koffie kan drinken. Belangstellenden zijn hartelijk welkom.

Het bestuur

Ds. H.J. van der Kwast, Amstelveen

De zuiverheid van de leer

Vorige maal zagen we dat in de gesprekken met onze zusterkerken in Zuid Afrika door hen de handhaving van de zuiverheid van de leer in onze kerken aan de orde is gesteld. Het is zonder nader betoog duidelijk dat de leer van levensbelang is in Christus' kerk.

„Neem tot voorbeeld de gezonde woorden, die gij van mij gehoord hebt, in het geloof en de liefde die in Christus Jezus is. Bewaar door de heilige Geest, die in ons woont, het goede dat u is toevertrouwd”, lezen we in 1 Tim. 1:13/4.

Uit de geschiedenis van de kerk blijkt dat deze woorden van Paulus een *blijvende actualiteit* hebben. In verschillende brieven is de apostel zelf in het geweer tegen de leer van de *Judaïsten*, die zich verzetten tegen de boodschap van Gods vrije genade in Christus.

Het kan in de strijd om de ware leer *hard toegaan*, zoals blijkt uit de woorden van de apostel in Galaten 5:12: „zij moesten zich maar laten snijden, die u verontrusten”. In de brieven aan de zeven gemeenten in Klein Azië roept de verhoogde Heiland eveneens op om alle dwaalleer te verwerpen met name die van de *Nicolaïeten* en zegt Hij dat Hij hun werken haat. (Openb. 2 vers 6)

Het moet ons niet verwonderen dat er in alle tijden verzet is tegen het evangelie, want het is de Joden een aanstoot en de Grieken een ergernis.

In de kerk van de eerste eeuwen zien we dat de vermaning van onze Heiland is ter harte genomen en er gezocht wordt naar de beveiliging van de leer van de Schriften.

Eerst nodig was daarbij dat duidelijk werd welke boeken en brieven van het Nieuwe Testament, naast het Oude Testament als *kanoniek* werden aanvaard.

Maar aangezien „*elke ketter zijn letter heeft*” moest er ook klaarheid komen over de leer van de Schriften en dit had ten gevolg dat die leer uitdrukking vond in *belijdenisgeschriften*.

Er is in de loop van de eeuwen heel wat gestreden over de leer van de kerk.

Het is niet moeilijk daarin een aantal ontsporingen aan te wijzen, niet alleen in de jaren 1944/45 en 1967.

Het is daarom niet zo verwonderlijk dat de leus '*Niet de leer, maar de Heer*' werd aangeheven en anderen het 'christelijk leven' voorrang wilden geven, maar dit neemt niet weg dat we geroepen zijn de goede strijd om de waarheid van Gods ontferming en genade te blijven strijden. Daarbij moeten we lering trekken uit de ongelukken die we hebben meegemaakt en

die soms diep hebben ingegrepen, zo diep dat de wonden nog niet genezen zijn.

Onze kerken hebben als *gereformeerde* kerken in ons land, de inhoud van ons geloof, uitgedrukt in de drie formulieren van enigheid, aanvaard. In de *pré-ambule* van ons kerkelijk accoord is dit duidelijk uitgesproken. Deze belijdenis hebben we samen met allen in ons land die zich gereformeerd noemen.

De dienaren van het Woord in de kerken zijn geroepen om in hun prediking zich te houden aan de leer die we gezamenlijk hebben aangenomen. De geschiedenis van de gereformeerde kerken in ons land laat zien dat aanvankelijk een *mondelinge* instemming met de belijdenis voor dienaren voldoende werd geacht, maar al in 1571 vroeg de synode van Embden een *schriftelijke* verklaring.

Na de strijd van *Remonstranten* en *Contra Remonstranten* achtte de synode van Dordrecht het nodig een ondertekeningsformulier voor alle kerken op te stellen.

In dit formulier verklaren de dienaren van het Woord dat zij gevoelen en geloven dat alle artikelen en stukken van de leer in alles met Gods Woord overeenkomen en beloven zij wanneer zij enig bedenken of ander gevoelen krijgen, dit niet te drijven, maar daarover met de kerkeraad, classis of synode te spreken en bereid te zijn zich aan een examen te onderwerpen. Uit deze summiere weergave van het formulier is duidelijk dat door de synode *nadrukkelijk gebonden* is aan de leer in de drie formulieren van enigheid. Overigens waarschuwde diezelfde synode tegen *verdachtmaking* van rechtzinnige leraars.

Er is in de 19e eeuw in ons land een lange strijd gevoerd rond de binding aan de belijdenis, omdat er praktisch leervrijheid was en we weten hoe de kerken van de *Afscheiding* en de *Do-leantie* de binding aan de Schrift en de belijdenis hebben hersteld.

Nu is er niet alleen buiten onze kerken, maar ook onder ons onzekerheid over het functioneren van het ondertekeningsformulier.

Ds. De Jong vermoedt dat we dit uit een zekere verlegenheid hebben ingeslikt en is daar niet treurig om. In een 'bevindelijk' betoog verhaalt hij ons van zijn moeite er mee in de strijd van de jaren 1964 e.v.

Voordat ik ook eens 'bevindelijk' ga spreken moet ik een aanvulling geven op wat ds. De Jong schrijft over de *proponentsformule*, die door de landelijke vergadering van Wezep in 1978/9 is opgesteld.

In Opbouw van 7 december pg 439

wordt de formule niet in haar geheel weergegeven, alleen het tweede deel. Het lijkt me verstandig ook het eerste deel door te geven: „Wij... verklaren: *dat wij de Heilige Schrift aanvaarden als het onfeilbare, geïnspireerde Woord van God en als enige regel voor geloof en leven*”.

Het is opmerkelijk hoe ervaringen kunnen verschillen. Indertijd diende op de classis Haarlem het voorstel van de kerk van Beverwijk om ds. Van der Kwast op de e.v. classisvergadering niet te ontvangen vanwege zijn ondertekening van de Open Brief.

In mijn verweer heb ik een beroep gedaan op *het ondertekeningsformulier* en mij bereid verklaard een examen te ondergaan, opdat duidelijk zou worden of de beschuldigingen van afwijking en probleemstelling van de belijdenis terecht waren.

Het formulier is er ook om rechtzinnige leraars te beschermen. Het is niet tot een examen gekomen en de afgevaardigden van Beverwijk verlieten de classisvergadering waar ik was toegelaten, omdat die door mijn aanwezigheid niet meer gereformeerd was! Zo kan de één het spaans benauwd hebben, terwijl een ander bescherming zoekt bij hetzelfde formulier. Dit formulier is overigens niet verdwenen.

Ds. De Jong heeft gelijk wanneer hij schrijft dat in art. 17 van ons akkoord, dat de ondertekening van de drie formulieren voorschrijft, niet naar de bekende formule verwijst, maar hieruit moet niet te veel worden geconcludeerd, want ditzelfde artikel regelt de ondertekening van de formulieren voor *proponenten* en daarvoor is een formule vastgesteld in Wezep, die niet in art. 17 wordt vermeld.

Daarbij komt dat art. 17 van ons akkoord terug gaat op art. 53 van de *Dordtse K.O.* waarin ook de ondertekening van de belijdenis wordt voorgeschreven zonder verwijzing naar de bekende formule.

Het gebruik van het ondertekeningsformulier is niet in de tekst van de K.O. vastgelegd, maar dat is ook niet nodig. Na de buiten-verbandstelling heb ik in de regio's Amsterdam, Kampen en Harderwijk de formule getekend. Ook ken ik een gemeente waarin ouderlingen en diakenen deze formule tekenden en dat lijkt me iets te veel van het goede. Het formulier functioneert dus.

Het is moeilijk een zaak te beoordelen en daarbij afstand te nemen van eigen ervaringen. *De beveiliging van de zuiverheid van de leer is een goede zaak*; het gaat om heil en zaligheid. Daarbij moeten we proberen boven de ervaringen in de jaren 1967 e.v. uit te komen en de strijd om de zuiverheid

van de leer vooral niet vereenzelvigen met wat in die jaren is geschied. In Zuid Afrika constateerden de broeders bij ons een *overreactie* en zij kunnen daarin wel eens gelijk hebben. Daarbij komt dan nog dat de binding aan de leer in de drie formulieren niet alleen onze kerken aangaat, maar ook anderen en met name de broeders en zusters in de Hervormde kerk die met Groen van Prinsterer over een ondubbelzinnige en onbekrompen binding spreken.

Een volgende keer hopen we nog iets nader op de zaak in te gaan.

Tussen kerk en keuken

Margreet Maljers-Kroes, Almeer

In de War

„Het gaat niet goed met buurvrouw Van Oosten”, zei Dirkje, mijn overbuurvrouw. Ze schudde meewarig haar hoofd en klopte tegelijk ritmisch haar stofdoek uit.

„O nee?” zei ik en keek onwillekeurig uit het raam naar het huis van buurvrouw Van Oosten alsof ik een demonstratie verwachtte.

„Nee”, ging Dirkje verder. „Een tijdje geleden had ik het al in de gaten, want toen bood ze de omroeper op T.V. 3 een kopje koffie aan. Ik zei nog: vrouwtje, had je al op me gerekend... maar de koffie was voor die Charles Groenhuyzen. Tja, wat wil je... Ze is al 88.”

„Je kunt voor beroerder mensen koffie zetten”, zei ik ruim. „Het lijkt me een aardige jongen.”

Ze keek even verschrikt, maar lachte toen instemmend en vervolgde: „Ze gaat nu naar een bejaardenhuis, want vorige week is ze gevallen. Niets gebroken gelukkig, maar de kinderen vinden het een onrustig idee dat er zo iets kan gebeuren terwijl ze alleen thuis is. Jammer he, ze was altijd zo gehecht aan haar huisje.”

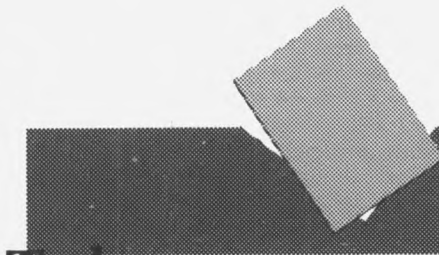
Dirkje ging verder met afstoffen en ik dreutelde een beetje treurig door de tuin langs het natte wasgoed, want buurvrouw Van Oosten ging me aan mijn hart.

De oorlog in de Golf is nu vier dagen oud en de t.v. staat de hele dag aan. Ik drink koffie met Henny Stoel en thee met Paul Witteman. Het gezicht van Charles Groenhuyzen is me inmiddels zo vertrouwd geworden dat ik bij het

zien van de kringen onder z'n ogen denk: „Die jongen komt slaap tekort.” Tegen Pia Dijkstra zei ik gisteren verstrooid: „Zo kind, ben je daar weer.”

Het kleine kind of de aap die achter een spiegelzitje zit te grabbelen is toch niet zo ver van ons verwijderd als je wel eens zou denken en ook buurvrouw Van Oosten wordt beter invoelbaar.

Zo gek is het eigenlijk helemaal niet dat iemand, die een hele dag alleen is, ook een kopje koffie inschenkt voor de man of vrouw die uren tegenover haar zit. Daar hoeft je maar een heel klein beetje in de war voor te zijn. Van het kijken naar 'De War', waar je zo veel mensen op het scherm ziet die in angst en zorg gedompeld zijn, kun je ook in de war raken. Om daar een oplossing voor te vinden hoeft je niet naar het bejaardenhuis. De kerk is meer geschikt, maar zelfs die is niet noodzakelijk. De binnenkamer voldoet ook.

Terloops

P.C. van Wijk, Zaltbommel

Psalmen van bevrijding

Kort na de Vrijmaking werd in kerkdiensten nogal eens gezongen Psalm 124. In de onberijmde psalm lezen we o.a.: „Onze ziel is ontkomen als een vogel uit de strik van de vogelvangsters; de strik is gebroken, en wij zijn ontkomen!”

De oude berijming zegt:

„W' ontkwamen haast des vogelvangsters net, den lozen strik, tot ons bederf gezet; de strik brak los, en wij zijn vrij geraakt...”

En bij dat 'vrij geraakt' dachten we vaak 'vrijgemaakt'. Dat was niet zo'n wonder, want in de nieuwe berijming wordt dit woord ook gebruikt:

„Die onze boeien slaakt, het is de HEER.

Die voor de vrijheid waakt, het is de HEER.

Door zijn verlossing zijn wij vrijgemaakt...”

Vrijgemaakt en vrijgemaakt heeft alles met elkaar te maken. Belangrijk is, dat we goed weten waar het in de bijbel over gaat. De boeien van de ballingen in Babel waren van een ander soort dan de banden, die door onschriftuurlijke bindingen werden aangelegd. En dát hebben we misschien wel eens vergeten.

Maar verband was er wel en het is

goed om ook dat te onthouden. Gabriël Smit zegt het in zijn berijming van deze psalm zó:

„Geen offer werden wij, geen prooi, het net dat ons de vogelaar verborgen spande scheurde uiteen, wij vlogen op, zijn handen sloegen vergeefs, wij waren al ontzet.”

De bijbel verbindt aan de uitroep 'we zijn vrijgemaakt' de lofzang tot God. Onze hulp is in de Naam des HEREN. Een christen mag en moet het weten, dat elke vrijraking uit en vrijmaking van banden en boeien een werk is van de HEER, van Hem die hemel en aarde heeft gemaakt. Dát hebben de joodse ballingen voor een deel begrepen. Psalm 126 – evenals Psalm 124 een bedevaartslid – heeft het over gevangenen, die worden teruggebracht. Dat Cyrus de joden liet gaan, was geen zaak van menslievendheid. Uit angst voor Egypte wilde hij Palestina aan zijn kant hebben. Maar zó werd Cyrus een instrument in de hand van God om Zijn volk weer terug te brengen in het beloofde land (zie Jesaja 44 : 28, 45 : 1 t/m 8).

De bevrijdingspsalmen zijn voor velen psalmen van troost geweest. Anderen hebben ze gezongen, maar niet begrepen. Ook onder de uit ballingschap teruggekeerde joden waren er velen, die de hand van God in de ontwikkelingen niet hebben gezien. Maar er waren ook heidenen, die tot de erkentenis kwamen, dat de HERE grote dingen had gedaan.

Vrijgemaakt en vrijgemaakt, op welke manier dan ook: we moeten er in bescheidenheid over spreken en zingen. Vooral als het gaat om ons medewerken.

We ontkwamen aan..., want God zond Zijn Zoon.

We zijn vrijgemaakt van de banden van zonden, van onszelf en van anderen. Door de kerkgeschiedenis heen heeft God telkens weer voor vrijraking en vrijmaking gezorgd, door de dienst van mensen.

De oude berijming van Psalm 124 zegt nog:

„De HEER is ons tot hulp op ons gebed...”

En in Psalm 126 wordt gesproken over zaaien met tranen.

Met gejuich maaïen is er niet altijd snel bij.

Met voortijdig juichen lopen we Hem, die voor de garven moet zorgen, voor de voeten.

Tot slot nog even Gabriël Smit:

„Die wenend naar de akker gingen, hun zaad van tranen gans doordrenkt, zij oogsten wat geen leed kon dwingen en dragen onder dankend zingen de volle garven, die Gij schenkt.”

H. Algra, Den Helder

Een kerkdienst in de kou

Luidkeels roepen de klokken van de prachtig gerestaureerde stadskerk de gemeenteleden ter kerke. We geven aan de oproep gehoor en begeven ons naar de voordeur. Bij de ingang worden liturgieën voor 'Zondag Invocabit' uitgedeeld.

Zo'n prachtig kerkgebouw heeft sfeer. Je bent eigenlijk al een paar minuten bezig om het geheel in je op te nemen. Ondertussen speelt de organist zijn vingers warm op het historische orgel, achter in de kerk. Even voordat de dienst begint komt hij naar voren om met de kinderen een lied van Hanna Lam in te studeren.

De middenbeuk van de kerk is goed gevuld als om half tien drie leden van de kerkeraad binnen komen, gevolgd door de predikant, gehuld in een grijze pij, met een paars kleed om zijn schouders (de kleur van deze zondag, een kleur van boete en inkeer, zo vertelt de liturgie ons).

Orde van dienst

Het eerste half uur van de dienst worden 3 bladzijden van de orde van dienst 'gevolgd'. Er staan veel moeilijke woorden op; je moet wel latijn kennen om te begrijpen wat de betekenis is. Zonder deze fotokopie kun je in de dienst nauwelijks meedoen. De predikant zegt steeds iets, de gemeente antwoordt. De gebeden horen bij deze zondag van het kerkelijk jaar; ze zijn op papier gezet. Sommige gedeelten worden door de gemeenteleden hardop meegebeden. De voorbeden zijn voor mensen in nood: voor de onderdrukten, de asielzoekers, mensen in Guatemala en in Zuid-Afrika, de werklozen, voor de zieken. De kinderen verlaten voor de schriftlezing de kerk; ze komen niet meer terug.

Tot eer van God

Wanneer de kerkdienst één geheel is, wanneer prediking, gebed en gemeentezang op elkaar inspelen, dan is die dienst tot eer van God. In de gereformeerde kerken is de betekenis van de kerkmuziek naar mijn mening niet altijd voldoende naar waarde geschat. Naast de vormgeving van de dienst hebben we het – zeker in onze tijd – nodig dat de gemeente als gemeenschap kan functioneren. Daar waar de stad niet meer als gemeenschap wordt ervaren, waar mensen elkaars burens niet eens meer kennen, daar vult de kerk aan wat de samenleving tekort komt. Daar wordt naar elkaar omgezien, daar wordt voor elkaar gebeden.

Wat is het goed als een predikant in de preek of in zijn gebed in kan spelen op

de specifieke nood in de gemeente, als hij een tekst kan kiezen die de gemeente kan bemoedigen. Wat is het fijn om samen voor een gemeentelid te bidden of te danken.

In de kou

We zijn gast in de gemeente. We zijn ook niet met de gewoonten in deze kerk opgegroeid. Daarom moeten we voorzichtig zijn in ons oordeel. Toch moet mij iets van het hart. In deze kerkdienst leek alles van tevoren te zijn vastgelegd. Het kerkelijk jaar bepaalde de gang van zaken tijdens de dienst. Wanneer de orde van dienst zo vast ligt is het minder gemakkelijk om in te gaan op de noden in de gemeente. De ruimte daarvoor wordt beperkt doordat het thema van de preek en de tekst van de gebeden al maanden van tevoren zijn vastgesteld. Daardoor was in deze dienst de tekst van het gebed ook heel algemeen. De dienst werd ook voor de kerktelefoon uitgezonden. Geen enkele zieke thuis werd echter bemoedigd doordat hij persoonlijk aan de Here werd opgedragen in het gebed. De gemeente werd ook niet gestimuleerd in het bidden voor elkaar. Ondanks de mooie muziek kwamen we daardoor koud uit de kerk.

Het gaat me niet om de vraag of het kerkelijk jaar wel of niet gevolgd moet worden. Ook zijn er nuanceringspunten in dit ooggetuigenverslag aan te brengen. In een grote gemeente is persoonlijke aandacht moeilijker dan in een kleine gemeente. En een predikant kan (ook als de tekst van de preek vastligt) zelf de noden van de gemeente voorleggen aan God. Toch is dat, wanneer de orde van dienst zo vast ligt, minder vanzelfsprekend.

Een goede liturgie en het beleven van gemeenschap tijdens de kerkdienst: wat hebben we dat nodig! Gezegend is de gemeente waar beide aspecten tot hun recht komen in de kerkdienst. Dan is het geen kerkdienst waar je koud onder blijft. Dan straalt er warmte uit de dienst.

Opbouwend?

U weet vast wel iemand die een abonnement zou 'moeten' hebben op OPBOUW. Als u hier een naam en adres invult sturen wij een proefnummer. (U mag ook bellen: tel. 010-4550802)

Naam:

Adres:

Postcode:

Woonplaats:

Sturen naar:
Administratie Opbouw
Postbus 84183
3009 CD Rotterdam

W. Smouter, Rijswijk

Oorlog in de Golf

En toen was het oorlog.

Enkele dagen voordat ik dit schrijf begon het geraas van de vliegtuigen en het inslaan van bommen en raketten. Een stroom van berichten, nieuws en meningen komt sindsdien over ons heen, allemaal over die brandhaard in het Midden-Oosten: Irak en Koeweit, en vooral ook Israël. Op dit moment is de grote vraag: hoeveel geweld zal er nog komen? Allemaal moeten we toch wel vreselijk onder de indruk zijn van het immense geweld dat losbarst en waarvan de gevolgen nog niet zijn te overzien. Joodse mensen speciaal kunnen maar moeilijk slapen, vanwege de herinneringen die boven komen. Maar dat geldt ook voor heel wat andere mensen met herinneringen aan de oorlog. Intussen blijft de oorlog een bron van discussie. De radio spreekt over niets anders en de eerste demonstraties zijn net achter de rug.

En wat vindt de Here er nu van? Dat is natuurlijk een vreselijk moeilijke vraag. En toch ontkomen we er als christenen niet aan. Wat vindt de Here er van?

Ik denk dat we niet hoeven te proberen om de concrete beslissingen van de regeringen te toetsen aan de Bijbel. Dan overvraag je de Bijbel. Maar de vraag is toch wel: op welke manier kijken we als christenen tegen deze oorlog aan? Op welke toon praten we er over? De uitersten zijn duidelijk genoeg: een enkeling meent dat christenen elke oorlog af moeten keuren. Dat ze nooit wapens mogen gebruiken en dat het dus altijd slecht is. Het andere uiterste is, dat de oorlog verheerlijkt wordt met termen als 'God wil het'. We voelen wel aan dat deze uitersten extreem zijn. Maar hoe dan wel? We zoeken een antwoord op deze vraag, uitgaande van de telling, die in Numeri 1 beschreven wordt. Het boek Numeri (= getallen) bevat aan het begin en aan het eind een grote telling van de Israëlieten. De telling in Numeri 1 vond plaats toen Israël nog in de woestijn Sinaï gelegerd was. De Here zei toen: „Neem het aantal op van de gehele vergadering der Israëlieten naar hun geslachten en families”. Maar het betreft geen volkstelling. Het is niet de burgerlijke stand. 't Is een militaire kwestie, de inschrijving in militaire dienst. Er staat namelijk, dat het gaat om alle mannen, van 20 jaar en ouder, „allen die in het leger uitrukken in Israël” (Numeri 1:3).

Opdracht van God

Het is God zelf, die er hier opdracht toe geeft dat Israël klaar moet zijn voor oorlogshandelingen. De telling was dan ook op een strategisch moment, toen Israël er klaar voor was om het beloofde land, Kanaän, binnen te vallen. De uittocht uit Egypte en de sluiting van het Horeb-verbond waren achter de rug en naar Gods bedoeling zou de volgende stap zijn: de beërving

van het beloofde land. En daarmee ook de strijd om Kanaän. Weliswaar heeft dat uiteindelijk door Israëls ongelooft nog 40 jaar geduurd, maar dat neemt niet weg dat daar deze telling een voorbereiding op was. Veertig jaar later, aan het eind van het boek Numeri, wordt de telling dan ook over gedaan.

Intussen, betekent dit nu dat God de oorlog dus goed vindt? Dat Hij zelf zijn volk erop voorbereidt door zo'n telling en dat Hij deze dingen toejuicht? Overgezet naar onze tijd: is het dan toch lood om oud ijzer – Saddam Hussein en George Bush, die allebei hun God aanroepen. Komt het dan op hetzelfde neer?

Antwoord: Waarachtig niet! Om te beginnen is er in de Bijbel geen spoor van verheerlijking van de oorlog. Je vindt beslist niet, dat er op een heroïsche toon over vechten en doden gesproken wordt. Als dat toch gebeurt, klinkt ook Gods kritiek, vgl. David die geen tempel voor de Here mocht bouwen omdat hij 'een krijgsman' was (1 Kronieken 28:3).

En in de tweede plaats tref je ook niet de voorstelling, dat soldaten die sneuvelen in de strijd, daarmee automatisch in de hemel komen of iets dergelijks. Zoals u weet brengt Saddam Hussein zijn islamitische krijgers daarmee in extase. Maar daarvoor is in de Bijbel geen enkel aanknopingspunt te vinden. Integendeel zelfs, zullen we straks zien. God is de God van het leven en oorlog – iedere oorlog! – vloekt daarmee. Zelfs een oorlog, waar Hij zelf opdracht toe gegeven heeft!

De zeven volken

Ja, want dat is een feit: bij de intocht in Kanaän heeft God zelf opdracht gegeven om een oorlog te beginnen, een aanvalsoorlog nog wel. U mag dat overigens niet vergroven tot: Israël mocht van God oorlogen voeren. Zeker niet. Het gericht over Kanaän draagt een totaal uniek karakter en is met geen andere oorlog te vergelijken. In de tijd van Abraham al had God de zeven volken van Kanaän vanwege hun gruwelijke zonden veroordeeld. Het ging Hem vooral om de *goden* van Kanaän, die dit land tot een gruwel op aarde maakten. Kinderoffers werden gebracht, er was een massale godsdienstige prostitutie en elke denkbare vorm van perversiteit. En toch, toch is het gericht destijds niet verder dan Sodom en Gomorra gekomen. Het heeft nog 400 jaar geduurd voordat de maat vol was. Voordat de maat van de ongerechtigheid der Amorieten vol was (Genesis 15:16). God heeft immers geen behagen in de dood van een zondaar, maar daarin dat deze zich bekeert en leeft. Zelfs als het op

't nippertje was, zoals Rachab die zich bekeerde in Jericho. Haar huis bleef overeind staan als een opgericht teken van het feit, dat God de dood van de zondaar *niet wil*. Maar toen, ja toen kreeg het leger van Israël inderdaad de taak om Gods gericht uit te voeren over Kanaän. God was van oordeel, dat er op dit punt vooruitgegrepen moest worden op de dag van het eindoordeel, dat later komt.

Een zoengeld

Maar dacht u, dat zelfs deze oorlog daardoor iets moois kreeg? Geen sprake van. Dat blijkt duidelijk als we nader op de betekenis van de 'telling' ingaan. Waarom moesten de weerbare mannen zo nodig geteld worden? Niet om te controleren of er wel genoeg manschappen waren. Niet om te kijken of ze straks in Kanaän wel kans zouden maken tegen de vijand. Want God zelf zou daar optreden als de HERE der heirscharen, als Jhwh van de strijdmachten, die met legioenen engelen elke slag kon beslechten en die dat ook *zou* doen, veel of weinig soldaten.

Nee, het punt was heel iets anders. Het punt was, dat voor iedere toekomstige militair een *zoengeld* betaald moest worden. Een bedrag 'ter verzoening voor uw zielen'. In Exodus 30:11-16 lezen we dat elke man, die ingeschreven zou worden op de lijst voor het leger een *zoengeld* zou moeten betalen van een halve sikkil zilver. Ieder die tot de getelden gaat behoren, moet dit symbolische bedrag betalen als heffing 'ter verzoening voor zijn leven'. Dat is in elk geval wel iets heel anders dan *verheerlijking* van de oorlog. Het duidt er veeleer op, dat oorlog in zichzelf verkeerd is, en dat er verzoening voor gezocht moest worden. Een zoengeld – dat kwam ook aan de orde bij een wet voor de situatie, dat een rund door een zware stoot een mens gedood had. Als de eigenaar daarvan had kunnen weten, dan was het een soort dood door nalatigheid, en dan moest hij een zoengeld betalen als losprijs voor z'n leven (Exodus 21:28-30). Welnu, in die sfeer ongeveer liet God Israël ook het krijgsbedrijf bekijken. Het is natuurlijk onzin om militairen als moordenaars te beschouwen. Dat is een heel andere kwestie. Het zou binnenkort zelfs zo ver komen, dat God tot een bepaalde oorlog opdracht gaf.

Een gedachtenis

Maar toch, maar toch... God is de God van het leven! Voor Hem is oorlog – elke oorlog, zelfs die eenmalige heilige oorlog – zó iets gruwelijks! God de Here gruwet van moord en doodslag. Toen Hij destijds de zondvloed over de aarde liet komen, was dat vooral vanwege deze zonde: „de aarde was vol

geweldenarij". Hij heeft geen welgevallen aan de kracht van het paard, noch behagen in de benen van de (krijgs)man (Psalm 147:10). En daarom: er mocht nooit in Israël de gedachte binnensluipen dat oorlog iets moois is. Dat er ook maar één mooie kant aan zou zitten. Geen heldentaal a.u.b. en geen heroïek! Maar wel de nederige erkenning, dat het soms niet anders kan. Soms moet oorlog. Maar zelfs dan wordt oorlog niet iets voor grote woorden. Niet iets verdienstelijks. Vandaar dat zoengeld met een halve sikkil zilver, dat een blijvende taal zou spreken. Dit zilver moest voor de Israëlieten tot een *gedachtenis* zijn, zo staat er. Het werd gebruikt voor de tabernakel. De pilaren van de tabernakel kregen een voetstuk van dit zilver; ook de bovenkant van die pilaren werd ermee bekleed en er werden haken en ogen van gemaakt (Exodus 38:25-28). En zo werd dit zilver inderdaad een blijvende herinnering. In het kleurige verhaal van de tabernakel kreeg de gouden glans van het evangelie gezelschap van dit bijzondere zilver, dat er altijd van bleef spreken: God de Here is de God van het leven. Hij haat alle doodslag; Hij vindt het vreselijk dat er doden vallen in de oorlog. Als de Israëlieten later dat zilver zagen, dan herinnerden ze zich: zelfs in onze heiligste oorlog stak niets moois. Er was een zoengeld van zilver voor nodig. Dit staat wel lijnrecht tegenover verhalen in de Islam als zou sneuvelen in de oorlog een automatische toegang tot de hemel betekenen. Oorlog kan nodig zijn, maar er zit absoluut *niets* moois of heiligs aan.

Gedenk Amalek

Zo was dat toen, zo is dat nu. Er is natuurlijk wel verschil. Israël heeft die eenmalige strafexpeditie tegen Kanaän moeten voeren. Dat leent zich niet om ooit te herhalen. Maar daarnaast moest Israël ook onderweg door de woestijn zich nog verdedigen tegen gemene aanvallen. Zoals dat gevecht tegen de Amalekieten (Exodus 17). Dat is het gruwel-voorbeeld van een strijd, die expre tegen vrouwen en kinderen is gericht. Omdat de Amalekieten Israël aanvielen in de achterhoede toen men vermoeid en uitgeput was (Deut. 25:18). Helaas heeft dat zich wel herhaald in de geschiedenis. Amalek: de strijd van de geweldenaar tegen de machtelozen. Amalek: de genocide, de dood van onschuldigen. Daarvan staat al geschreven: „de HERE heeft een oorlog tegen Amalek van geslacht tot geslacht” en ook: „Gedenk Amalek! De herinnering aan Amalek zult gij onder de hemel uitwissen; vergeet het niet!”

Dus ja, daar liggen aanwijzingen in de Bijbel voor oorlogen die ook nu nog nodig zijn, helaas. Omdat de geest van

Amalek nog leeft. Het is terecht, dat Joden bij hun dodenherdenking nog altijd herhalen: „Gedenk, wat Amalek u aangedaan heeft”. Die geest van Amalek kwam uit in de volkerenmoord door Adolf Hitler, waartegen gewapende strijd absoluut moest. Soms is oorlog onvermijdelijk. Om voor recht en gerechtigheid op te komen. Om erger te voorkomen. Zo hebben de overheden ook deze situatie beoordeeld. Een onvermijdelijke oorlog. Een Saddam Hussein moest een halt toegeroepen worden. Een dictator die al lang gas gebruikte tegen zijn eigen bevolking. Een tiran die een buurland onder de voet liep. Een opvolger van Amalek, die zijn wapens niet op het vijandelijke leger richt, maar steeds opnieuw op de slapende woonwijken van Israël. En daarmee op een buurland dat zich echt totaal buiten het conflict had gehouden. Oorlog, het lijkt of het inderdaad niet anders kon.

Schuld van mensen

En dan nog wordt zo'n oorlog niet iets moois. De term 'rechtvaardige oorlog' moeten we maar heel voorzichtig gebruiken. Zelfs voor de heiligste oorlog

gold nog dat er eerst verzoening voor gezocht werd. Met een halve sikkil zilver. Omdat wij als *mensen* toch schuldig staan aan de oorlog. Een gemeenschappelijke schuld. „De rijke zal niet meer noch de arme minder dan een sikkil opbrengen”. We kunnen dat in onze tijd best concreet aanwijzen in het feit dat wij toch samen Saddam Hussein zijn wapens verkocht hebben. Mooi wordt de oorlog nooit.

Zullen wij in deze dagen Gods naam aanroepen – ook voor de oorlog. Niet op brallere toon, maar ootmoedig en beschaamd – omdat het nog oorlogstijd is. We zullen bidden tegen Amalek en vóór Gods aloude volk Israël, dat nog altijd onder het vuur van de volken ligt. We zullen bidden vóór gerechtigheid en recht, voor vrede in onze dagen. En zullen we bovenal maar bidden om de komst van het Koninkrijk? Om het Nieuwe Jeruzalem, dat neerdaalt uit de hemel. In het Nieuwe Jeruzalem zal geen zilver zijn. Daar glanst alleen het goud van het evangelie. Daar is de oorlog, en de ellendige noodzaak om er een te voeren, voorbij.

Impressies uit Benidorm (IV)

Van de tijd, die we hier zullen doorbrengen, zijn er inmiddels al drie maanden voorbij. En het wordt steeds drukker. Het is 'vrijwilligerswerk', wat we hier doen, maar in feite verzorg je het volledige takenpakket van een predikantsechtpaar in een flinke, bewerkelijke gemeente.

Mèt het aantal overwinteraars neemt ook het aantal zieken toe. De meeste ziekenhuizen in de omgeving zijn me inmiddels wel bekend. Het peil van de spaanse gezondheidszorg is me erg meegevallen; ik heb er althans een heel positieve indruk van gekregen. In de Clínica – een partikulier ziekenhuis – in Benidorm zelf bijvoorbeeld is een Intensive Care met zo'n twaalf bedden: voor zo'n klein ziekenhuis is dat veel. En de mensen, die ik opzoek, roemen de goede verzorging. De wilde verhalen over primitieve, vuile toestanden in spaanse ziekenhuizen blijken allerm minst te kloppen, ook niet voor de grote staatsziekenhuizen zoals in Alicante en Valencia.

Naast de zondagse kerkdiensten zijn er méér activiteiten, waaraan gemeen-

teden en gasten kunnen deelnemen. Op maandagmiddag is er de bijbelbespreking, die door steeds meer mensen wordt bijgewoond (nu ruim 30). Anderhalf uur praten we heel intensief en persoonlijk over een thema, dat we samen hebben vastgesteld. De afgelopen weken was dat: leven na de dood. Een onderwerp, dat voor de aanwezigen nu niet bepaald 'ver van hun bed staat': het zijn immers allemaal zestigers, zeventigers en tachtigers (de oudste is 88!). De meningen en ervaringen lopen uiteraard uiteen. Hoe kan het ook anders bij mensen uit zoveel kerkelijke richtingen.

Toch is er echte, diepe geloofseenheid te voelen. En een duidelijke bereidheid om zich door de bijbelse boodschap te laten onderwijzen.

Tegelijk ook respect en ruimte voor de geloofsbeleving van anderen. Dat is typerend voor deze gemeente-in-den-vreemde. En dat maakt het werken hier heel boeiend.

29 november 1990

J.M. Smelik

D.J. Bakker, Baambrugge

Mag alles wat kan (3)

Wat moeten we hier nu mee aan? Wie wijst ons de weg in deze buitengewoon moeilijke materie? Hoe leren we toekomstige artsen maar ook predikanten hier mee om te gaan? Het is duidelijk dat niet alles mag wat kan, maar het probleem blijft wát dan wel en wát dan niet?

We moeten goed beseffen dat het hier niet gaat over problemen van dokters alleen. Het gaat over problemen die ons allemaal aangaan en die opgelost moeten worden in samenspraak tussen artsen, patiënten, gezonden, de samenleving als geheel en ook de overheid.

Medische ethiek

Er is al een aantal keren het begrip 'medische ethiek' genoemd. Wat wordt daar nu mee bedoeld?

Medische ethiek houdt zich bezig met medisch handelen maar dan bekeken in het licht van 'goed' en 'kwaad'. Dat we hier niet veel mee opschieten zal u direct al duidelijk zijn. De opvattingen over goed en kwaad lopen in onze pluralistische samenleving ver uiteen en ieder individu kan zichzelf, legitiem, een norm stellen.

„Alles mag, behalve als het niet goed is”, zegt de ethicus. „Alles is goed, behalve als het niet mag”, zegt de jurist. „Maar Gods wil is nog geen wet”, zei eens mr. J. de Ruiter, voormalig minister van Justitie. Voor een goed begrip moeten we ervan uitgaan dat de medische ethiek stoelt op een tweetal pijlers. In de eerste plaats zijn daar de onveranderlijke normen en geboden, die naar we geloven voor alle tijden en plaatsen en omstandigheden gelden, bovensubjectieve normen ook wel genoemd. Normen die in de Schepping gelden en onafhankelijk zijn van wat de mensen ervan denken. Normen die we als christenen uit de Bijbel kunnen halen. Verder is medische ethiek, de vraag naar wat mag en wat niet mag, niet los te denken van de tijd waarin we leven. Wat vroeger normaal was kan nu heel afwijkend zijn en omgekeerd.

Verabsoluteringen

We zouden nu om onze vraag naar wat wel en niet mag op te lossen één van deze twee fundamenten kunnen gaan verabsoluteren. Je ziet dat ook nogal eens, ook bij mensen die ernstig naar een oplossing zoeken.

Er kan dan het volgende gebeuren. Sommigen verabsoluteren de onveranderlijke normen en geboden en vinden deze het enige criterium voor goed en kwaad. We treffen dit bij nogal wat christenen in onze tijd aan. De Bijbel is de norm en van daaruit wordt dan bijvoorbeeld de eis geformuleerd tot het absoluut in stand houden van menselijk leven onder wat voor omstandigheden dan ook. Men gaat ervan uit dat antwoorden op alle praktische

vragen direct in de Bijbel zijn te vinden en het gebod „Gij zult niet doden” geeft dan de oplossing voor alle vragen aan levenseinde en levensbegin. Aan de andere kant zien we de verabsolutering in de richting van de tijd- en situatiegebondenheid van de medische ethiek. Vooral in onze tijd van secularisatie, van een afwijzen van bovensubjectieve normen, wordt dit als een oplossing gezien. Niets is goed of fout in zichzelf. Het 'goede' of het 'kwade' wordt bepaald door de omstandigheden waaronder een bepaalde handeling verricht wordt. We spreken in dit verband van de zogenaamde 'aanpassings- of situatie-ethiek'.

Kritiek

Er valt natuurlijk nog wel meer over ethiek te zeggen, maar voor het gemak willen we de ethische werkelijkheid eens even zo geconstrueerd aanpakken.

Het moge direct duidelijk zijn dat ik, alle edele bedoelingen ten spijt, van mening ben dat beide opvattingen onjuist zijn en niet leiden tot een oplossing van ons dilemma. Beide constructies zijn gewrongen en een uiting van verlegenheid met de situatie. Aan de ene kant leidt dit tot een absolute individuele morele vrijheid en aan de andere kant tot een onterechte morele dictatuur die mensen leert zich alles te moeten laten welgevalen in de geneeskunde als de dokter zegt dat het beter is.

In het ene geval is er geen enkele mogelijkheid meer van kritiek waarop dan ook. De moderne autonome mens maakt zelf uit wat goed of niet goed is. Kritiek hierop van anderen is per definitie illegaal. Welke keuze ook gemaakt wordt, van tevoren staat vast dat die de goede is.

In het andere geval ligt de oplossingsstrategie al vast nog voor er sprake is van een probleem en dat niet in algemene maar in heel specifieke zin. Een patiënt met kanker is verplicht chemotherapie te ondergaan, ook al wordt hij of zij er kaal van en doodziek en verlengt het de levenskansen maar met weinig procenten. Dit niet doen zou voorbijgaan zijn aan de mogelijkheden die God in de schepping gelegd heeft voor de mens om te gebruiken. De mens wordt zo een slaaf van de medische techniek en een arm slachtoffer van alle nu mogelijke en in de toekomst nog uit te vinden medische mogelijkheden.

Het op een gegeven ogenblik afzien van verdere behandeling wordt veroordeeld als een zich prematuur willen melden aan de hemelpoort. Deze houding leidt tot een niet meer kunnen stoppen met geneeskundig handelen; tot een onmacht om terug te treden

daar waar medisch handelen een karkatuur geworden is van barmhartigheid en naastenliefde.

'Zwaar-defecto pasgeborenen'

Ik wil u nog een voorbeeld geven van hoe we in een dergelijk dilemma terecht kunnen komen en hoe reëel bovenstaande vragen dan zijn.

In het recente verleden hebben we in diverse commissies gediscussieerd over de groep 'zwaar-defecte pasgeborenen', niet alleen voldragen kinderen bij wie zich kort na de geboorte ernstige aangeboren afwijkingen manifesteren, maar ook de groep te vroeg en veel te vroeg geboren bij wie zich, kort na de geboorte, andere levensbedreigende defecten c.q. ziektebeelden vertonen. Voor alle duidelijkheid zij gesteld dat het hier over kinderen kan gaan die na een zwangerschapsduur van 24-26 weken geboren worden (de normale zwangerschapsduur is gemiddeld 40 weken). Het is eigenlijk 'normaal' dat dergelijke kinderen in ernstige ademhalingsmoeilijkheden komen. Er bestaat dan een indicatie tot kunstmatige beademing van de nog onvolgroeide longen. Wanneer hier toe wordt overgegaan zal een aantal kinderen zich ontwikkelen zoals normale kinderen, zonder al te veel problemen. Een andere groep zal altijd gehandicapt blijven, maar een redelijk tot goed leven kunnen leiden. Anderen zullen in leven blijven, maar we moeten ons afvragen wanneer we zien hoe, of dit een zegen is of eerder het omgekeerde. Een klein percentage zal zich na enkele weken zodanig ontwikkelen dat er volstrekt geen enkel vooruitzicht is op leven en dat alles wat we doen alleen maar lijden toevoegt aan het al aanwezige lijden van het kind. We moeten ons realiseren dat we dan te maken hebben met een situatie die door ons ingrijpen ontstaan is. Niet ingrijpen zou tot gevolg gehad hebben dat onnodig kinderen zouden overlijden met een uitzicht op een later normaal leven en het is duidelijk dat dat niet mag; wel ingrijpen, in casu beademen, kan leiden tot de onaanvaardbare situatie dat een kind alleen maar meer lijdt door ons ingrijpen terwijl er geen enkele kans is op wat voor leven dan ook. De discussie ging erover wat dan te doen. Je terugtrekken en 'de natuur zijn gang laten gaan', waarbij je hoopt op een spoedig overlijden, of zeggen, ik ben begonnen met handelen; dit leidt niet tot het doel, integendeel het resultaat is averechts; dan moet ik ook zo flink zijn om hieraan op barmhartige wijze een einde te maken. In dat geval zou actieve euthanasie gerechtvaardigd zijn omdat anders handelen uitsluitend leed toevoegt.

Dit is nu één van de voorbeelden

waarvan ik wel eens zeg dat hier een beslissing gevraagd wordt, die een mens niet kan nemen. Er moet beslist worden; niet beslissen is ook beslissen. Er moet gekozen worden maar de keuze is, zo lijkt het, niet tussen iets goeds of iets kwaads, maar tussen twee kwaden waar dan het minst kwade van zal moeten worden gekozen. Niemand zal die keuze 'goed' noemen, maar het kan zijn dat er geen andere weg is. Ik zeg hiermee niet dat er omstandigheden zijn waaronder doden toegestaan is. Ik wil u alleen tonen dat iedere zwart-wit-redenering kan falen.

Wat nu?

Wat nu? Behalve dat u nu wat meer weet over de geneeskunde, maar dan voornamelijk in sombere zin en dat we de vraag die we ons aanvankelijk stelden 'Mag alles wat kan', voorlopig met 'nee' menen te moeten beantwoorden, zijn we nog niet zoveel verder gekomen met de vraag hoe nu wél te handelen.

Zijn er regels voor ons als christenen, die een oplossing bieden in deze dilemma's; een manier waarop verantwoord handelen mogelijk is zonder te vervallen in krampachtige uitersten. Is er een manier wellicht waarop we ook aan anderen zouden kunnen laten zien dat onze oplossing de enige is die tot een werkelijk verantwoord handelen leidt?

Als dit zo zou zijn, en ik meen dat die weg er is, behoeven we ons ook niet teleurgesteld uit de geneeskunde of uit de wereld terug te trekken omdat we toch niets goeds meer kunnen doen. Of, zoals een Amerikaans ethicus voorstelt, je dan maar met een aantal gelijkdenkenden verenigen en een eigen medisch bedrijf starten in de jungle die de wereld geworden is; een soort kluizenaarschap dus. Indien we een andere weg zouden kunnen aanwijzen, dan zou er voor ons een duidelijke taak op het gebied van de medische ethiek liggen, door te wijzen op de manier waarop de mens werkelijk mens wordt en werkelijk als mens behandeld wordt in de geneeskunde en niet uitsluitend 'technisch bewerkbaar object', gereduceerd tot een kwaal of een afwijking waaraan 'gesleuteld' moet worden.

Bescheidenheid

Er zijn twee dingen waarin, naar ik meen, de bevrijdende oplossing te vinden is van onze vraag naar de normen en regels bij het bepalen van wat in de geneeskunde wel en niet toegestaan is. De sleutelbegrippen hierbij zijn 'het grote gebod voor ons leven' en 'bescheidenheid'.

Ik begin met het laatste, bescheidenheid. Om ons heen kijkend, merken we dat geneeskunde en gezondheidszorg door de ongebreidelde technische ontwikkeling vandaag de dag haar doel ver is voorbijgeschoten. Ze zoekt haar doel in technische beheersing en technische beheersbaarheid van vele zaken met als uiteindelijk streven: de

bevrijding van de mensen uit de met de natuur gegeven beperkingen. Het door middel van de geneeskunde bereiken van de nieuwe wereld. Dit is iets anders dan wat wij onder genezen en helen hebben te verstaan, namelijk het helpen ontkomen aan het kwaad van ziekte, gebrek en een ontijdige dood. De illusie dat het mogelijk zou zijn om door middel van de moderne geneeskunde de natuurlijke beperkingen van de mens weg te nemen en op deze manier een nieuwe mens te maken, is slecht voor patiënten, slecht voor dokters en slecht voor de maatschappij.

Geneeskunde kent op deze manier in de letterlijke betekenis van het woord geen grenzen meer. We moeten ons realiseren dat medisch handelen een handelen is op bescheiden schaal. Wij proberen de mensen te helpen ontkomen aan kwaad, maar we kunnen natuurlijk niet alles en het is goed om dat ook aan de patiënten te laten merken. Sommige ziekten zijn niet te stuiten en de dood valt dan niet meer te ontlopen. We moeten patiënten dat uitleggen en ons daarbij realiseren dat dan van ons een andere manier van handelen gevraagd wordt dan medisch-technisch, omdat dat zinloos is geworden. Op die manier kan het einde letterlijk en figuurlijk zoek zijn. Als artsen zijn we in de eerste plaats competent voor het lichamelijk niveau van de mens, alhoewel geneeskunde te maken heeft met de gehele mens. Het geheim van die hele mens, als schepping en beelddrager Gods, ontgaat ons en zullen we ook nooit kunnen doorgronden. Het werkelijke genezen en het waarlijke helen van de mens zal dan ook altijd buiten ons bereik blijven. In bescheidenheid helpen ontkomen, moet voor ons voldoende zijn. De gelijkenis van de barmhartige Samaritaan zij ons daarbij ten voorbeeld. Bij het zien van de door de rovers ernstig mishandelde man is het eerste wat we lezen, dat de Samaritaan met ontferming wordt bewogen. Dat is het eerst nodige wanneer we geconfronteerd worden met een medemens in nood. Daarna volgt het handelen.

Het grote gebod

Hiermee zijn we meteen op het tweede en allerbelangrijkste terechtgekomen, namelijk het grote gebod voor ons leven. Al onze handelingen in geneeskunde en gezondheidszorg, alles wat we doen en denken en ons voornemen, behoort genormeerd te zijn aan het gebod God lief te hebben boven alles en de naaste als onszelf. Bij alles wat we doen moeten we ons afvragen of dat handelen een uiting van liefde tot God en liefde tot onze naaste is. Alles wat hieraan voldoet is goed; alles wat een andere achtergrond heeft is fout. Vanuit deze grondmotieven voor ons leven is het altijd mogelijk om, met Gods hulp, de juiste beslissing te vinden en verantwoord te handelen. Alleen op deze manier zullen we de mens, onze medemens,

onze naaste, in de gezondheidszorg kunnen vinden en helpen. De werkelijk nieuwe mens, bevrijd van de zonde en alle kwalijke gevolgen van dien, ligt buiten onze gezichtskring. Wel hebben we de opdracht en de mogelijkheden gekregen om de weg daarheen te wijzen. Het is daarvoor nodig dat we door Gods Woord vernieuwd worden in ons denken. Alleen op deze manier kunnen we als nieuwe mensen in geneeskunde en gezondheidszorg aan het werk. Wij moeten als christenen oog hebben en krijgen voor het feit dat veel van wat zich vandaag de dag in de gezondheidszorg aandient als nieuw en vooruitgang, demonisch van aard is; gericht op het 'ik' en niet op de naaste. We bedoelen het gesecculariseerde 'ik' van het 'hier en nu' denken. Dit vaak niet omdat de zaak op zich slecht zou zijn, maar omdat toepassing plaatsvindt zonder te rekenen met God en Zijn geboden. We kunnen daarbij denken aan de IVF met de vragen daaromheen, gebruik van foetaal weefsel, genetische manipulatie. Dit alles dan geplaatst in het kader van de bevrijding van de mens uit zijn/haar natuurlijke beperkingen en verder ongeremd wetenschappelijk bezig zijn zonder te vragen naar Gods wil en het heil van de naaste.

Het 'maar gij, geheel anders' dient meer en meer gestalte te krijgen in ons werk en in ons leven. We zullen zo wel steeds meer geïsoleerd komen te staan in leven en werk. Het is nog niet zo ver. We mogen door Gods genade nog veel goed werk doen in de gezondheidszorg. Er wordt nog geluisterd als we ook daarin spreken over Gods wil voor ons leven. Laten we de tijd die we nog krijgen benutten in de kracht van onze hemelse Vader.

Leven en Kracht

Het paasnummer '91 van 'Leven en Kracht' is uit. Titel: blind-vliegen. In onze bestellijst vindt u goede evangelisatienrs. om in de paastijd mee te evangeliseren. Vraag ze aan en bestel ze. Het evangelie in begrijpelijke taal. Speciaal voor rand- en buitenkerkelijken. Een maandelijks blad voor regelmatige verspreiding. 4 Blz. in A5 formaat. Gedeeltelijk in kleur voor f 0,18 st.

Leven en Kracht,
postbus 4,
3958 ZT Amerongen.
Tel. 03434-53444.

D.W.L. Milo, Nunspeet

Schrift en natuur

Kent gij de inzettingen des hemels en bepaalt gij zijn heerschappij over de aarde?

Job 38: 33

Als u ons vorig artikel hebt gelezen – het was natuurlijk voor Driekoningen bedoeld – zijn er stellig wat vraagtekens bij u blijven hangen. Bijvoorbeeld: de schriftgeleerden van Jerusaleem, die Micha citeerden, kregen de Vredesvorst niet te zien – omdat ze de Schriften zo goed kenden? En: de wijzen uit Babel, die hun kennis uit de sterren hadden gelezen, hebben het Kindeke wél gezien – toch niet omdat ze astrologen waren?

Zo simpel ligt het natuurlijk niet. Laten we trachten de antwoorden te vinden. Om het kort te formuleren: de schriftgeleerden geloofden wat Micha voorgezegd had, maar ze handelden er niet naar. De Wijzen wisten wat de sterren vertelden, geloofden bovendien wat de Schrift hun verder zei, en handelden hiernaar. Zo werden ze tot hun doel gebracht. Want geloven is een heel ding – maar geloven en handelen is beter. Zo is het toch?

Geloven

Al vroeg leerden we dat er veel soorten geloof bestaan: een tijdgeloof, een wondergeloof, veel bijgeloven en zo voort. Zelfs een zaligmakend geloof! Ook dat is het beste niet, zo leerden we nader, want zaligmaken doet alleen onze Heiland; het geloof is slechts de hand, die de zaligheid aanneemt.

Onze vaders zeiden: „geloven is zeker weten, wat God ons beloofd heeft”. En ze zeiden ook: dat wij God de Heere kennen uit de Schrift en uit de natuur, art. 2 NGB.

Welk soort geloof hadden de schriftgeleerden nu? Die kenden de eeuwenoude wijsheid van hun voorgangers, welke Micha uit het hoofd citeerden, wisten dat Micha een tijdgenoot van Jesaja was geweest en dat hij enkele verdwaalde zinnen over de Messias had opgetekend. Maar deze kennis bleef verstandelijke theorie, waarmee niet gewerkt werd: bij de landvoogd ontboden gaven zij immers prompt het juiste antwoord, maar gingen toen over tot de orde van de dag.

En welk soort geloof hadden de Wijzen dan wel? Die kenden de eeuwenoude wijsheid van de Chaldeeïsche astrologen: dat de sterren niet liegen. Zoals wij vertrouwen dat na de komende nacht een nieuwe dag aanbreekt; dat onweerswolken zwaar weer aankondigen. Bij dat weten en vertrouwen is de reserve inbegrepen: dat het onweer kan voorbijgaan en dat de nieuwe dag eenmaal niet een gewone werk- of rustdag, maar de dag van de Mensen-

zoon zal zijn. Zo wisten de Wijzen uit de sterren dat er een koningskind was geboren in Israël. Maar hun kennis, uit de sterren afgeleid, was onvolkomen. Want wat „het uitpansel ook verkondigt” en wat „hun woordloze prediking ook over de ganse aarde” leert – „de wet des Heeren is volmaakt”, zegt psalm 19.

Zo was de kennis van de Wijzen wel terecht, maar slechts 'ten dele'. Ze verstonden de taal der sterren, maar kwamen er niet uit zonder Micha, zonder de sprekende God. Maar hun vertrouwen was beschamend voor de schriftgeleerden: ze maakten de tocht van plm. 1200 km langs de bronnen van de Eufraat, door het bergland van Irak en Syrië, dan zuidwaarts naar Jerusalem. En terug.

Maar de schriftgeleerden namen de moeite niet, mee te gaan naar Bethlehem. Als ze een tikkeltje meer 'spiritueel' waren geweest, iets meer open gestaan hadden voor de God die wonderen werkt... ze zouden gedeeld hebben in de zeer grote vreugde van de Wijzen uit het oosten!

De wijzen kregen dus geen premie op hun astrologie, maar wel werd hun door de natuur, door de schepping, door de grote Schepper aller dingen, de weg naar Bethlehem gewezen.

Want de sterren spreken

Job – we zeiden het al – sprak van sterrebeelden, die men alleen vindt wanneer men bekend is met de astrologie (de naamgeving van sterren) en de astrologie (de leer van de betekenis der sterren). In 9: 9 zegt Job tegen Bildad: „God maakt de Beer en de Orion, de Pleiaden en de Kamers van het Zuiden”. En in 38: 32,33 vraagt God retorisch aan Job: „doet gij de tekens van de Dierenriem te rechter tijd opgaan, en bestuurt gij de Beer en zijn jongen? Kent gij de inzettingen des hemels, bepaalt gij zijn heerschappij over de aarde?”

Die astrologie (het verstaan van de taal der sterren) is al heel oud. In zijn huidige vorm dateert deze van 2800 jaar geleden, maar vrijwel alle oude beschavingen kenden de Dierenriem: de gordel van 12 tekens, elk van 30 graden langs de hemelboog, langs de weg die de zon in zijn omwenteling passeert. Die tekens zijn niet met het blote oog of met een kijker aan de hemel te herkennen; slechts enkele sterren geven een vage aanduiding, zoals u met wat goede wil uit enkele in W-vorm geplaatste sterren een weegschaal zou kunnen opmaken. (Maar

dat teken behoort eigenlijk niet eens tot de oorspronkelijke Dierenriem, is er later in opgenomen.)

Als Job leefde voor Abraham, of althans tijdens de aartsvaders, was dat al veel langer dan 2800 jaar geleden. Onder Israël leefde de overtuiging, dat de 12 'banieren' of tekens voor de 12 stammen (zie Num. 1 en 2) parallel liepen met de tekens van de Dierenriem; we laten dat even in het midden, maar merken op dat aan Juda het symbool van de leeuw werd toebedeeld, zowel in de zegen van Jacob als in de profeten. Oude Joodse Schriftgeleerden (Philo Judaeus in de 1e eeuw en Aben Ezra in de 12e eeuw) gingen hier eveneens van uit: de twaalf stammen zijn getekend door de tekens van de Dierenriem.

Dat de kennis van sterren en hun betekenis voor het beheersen van de aarde oud is, blijkt uit Genesis, waar over hun heerschappij gesproken wordt; uit het feit dat in Numeri 2 (:3, 10, 18, 25) het kompas bekend was; uit het boek Henoch, dat de omlooptijd van de zon tot in gedeelten van dagen kende.

Waar zit dan de zonde?

Die zonde zetelt in mensenharten, uiteraard; niet in de sprekende sterren. Het is de bekende zonde, dat de mens het schepsel in de plaats van de Schepper als god aanbidt. In dat aanbidden, zich onderwerpen, restloos vereren, schuilt de zonde, die de heilige God jaloers maakt, zodat Hij die zonde bezoekt tot in het derde en vierde geslacht van de zondaars, die de schepping misbruiken.

Stellig, ook de Schrift kan misbruikt worden; denk maar aan de verzoeking in de woestijn, waar de Satan probeerde de Heiland met huichelachtig gebruik van Schriftwoorden te onderwerpen. Maar verreweg het grootst is het misbruik van de schepping: zowel in de afgodische verering van sommige Milieu-profeten, als in de vernielende vervuiling van achteloze 'cultuurdragers'. En ellendig is het, wanneer de mens zich onderwerpt aan het gezag der sterren, om aan Gods gezag te ontkomen; als de mens zijn geluk verwacht van een waarzeggend steentje, een pendeltje, zijn dobbelstenen, amuletten, teneinde zegen af te dwingen. Streng verbiedt de Schrift het raadplegen van doden. En duivels is het om met bezwering demonen in dienst te nemen, teneinde onheil te berokkenen en wandaden uit te halen.

Deze dingen komen voor. We moeten

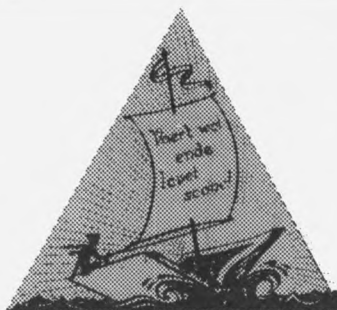
nooit zeggen dat spoken niet bestaan; dat bezwering inbeelding en suggestie is; dat gedachten niet kunnen doden; dat dobbelen onschuldig zou zijn; dat toeval niet bestaat; dat spiritisme alleen voor ingewijden bestaat; onze christelijke inzet is nu juist tegen heel dit heidendom, dat van God vervloekt is.

Zondigen met astrologie

Wanneer de sterren spreken, Gods plan met deze wereld uitbeelden, is de verleiding groot, hier misbruik van te maken. Is kennis macht? Dan kan de astroloog, die voorwetenschap bezit, zijn medemens klein houden en zich zelf rijk maken. De vele tijdschriften die maandhoroscopen bieden, bewijzen het dat hun lezers hierom zitten te springen. Of ze betrouwbaar zijn of niet, producten van grote vakkennis betekenen of gewoon boerenbedrog, talloze lezers hangen hun ziel en zaligheid hier aan op. Op die manier verliezen tallozen hun geloof aan de Heere, die de aarde schiep om mensen zalig te maken – en worden een willoos prooi van demonische magie.

Wij zijn niet geroepen de Wijzen uit het Oosten te oordelen. Zij oordelen ons. Niemand zegt dat deze Wijzen van hun kennis ook magie hebben gemaakt – al was dat in Babel meer en meer gebruikelijk. Maar *déze* Wijzen zijn door de Heer van hemel en aarde fors beloond: ze hebben zich verheugd met grote vreugde, en vernamen geen dreiging over de zonde tegen het derde gebod.

Maar die dreiging geldt wel ons, wanneer we het avontuur van het wandelen-aan-Gods-hand inruilen tegen de (meestal) onbetrouwbare voorzeggingen, die binnen ons bereik worden gebracht. Let maar eens op wat de Heere zegt tegen magiërs, die op hun kennis vertrouwden en anderen deden vertrouwen: in Jesaja 47: 10-13. Zulke 'wijzen' werden in hun eigen arglistigheid gevangen, zei Job (5: 13).

Ex Libris

T. Hoekstra, Zwolle

Uit het werk van professor Strenght

Uit volle schatkamers

is de titel van een bundel opstellen over literatuur, geschreven door L. Strenght. Voor iedereen die geïnteresseerd is in onze letterkunde is deze bundel een aanwinst. Professor Strenght was een erkend deskundige op het gebied van de oudere literatuur en dat niet alleen, hij kon er zó over schrijven dat de dingen ook voor niet-deskundigen begrijpelijk werden.

Er staan zestien artikelen in het boek. Ze gaan over werk van Revius, Cats, Huygens, Hooft, Vondel, Bredero, Camphuysen, Bosboom-Toussaint en Achterberg. Enkele artikelen hebben een meer algemeen karakter, b.v.: Literatuurwetenschap in een bijbels kader. Interessant is ook: Een cirkel in een driehoek. Dat gaat over de spreuk: Een ronde wereld kan een driehoekig hart niet vervullen. Vooral in 'bevindelike' kringen is die uitdrukking nog bekend. Strenght omschrijft de betekenis als volgt: Alle schatten van de wereld zijn niet in staat de gevallen mens in zijn ballingschap buiten het paradijs een volmaakte en blijvende innerlijke rust te geven. Bij Vondel en Cats komen we dezelfde uitdrukking tegen evenals bij de Engelse dichter Harvey. Tijdens het lezen heb ik hier en daar wat aangestreept. Laat ik u, tamelijk willekeurig, enkele gedachten van Strenght doorgeven:

– Karakteristiek voor de twintigste eeuw is het diepgewortelde besef dat er geen algemeen geldende waarheid is, of, zo die er al mocht zijn, dat ze voor mensen onvindbaar blijft. Maar voor christenen die de hoge pretentie van de bijbelse waarheid au sérieux nemen, kan het fundamentele relativisme t.a.v. de waarheidsvraag nooit uitgangspunt van denken vormen... Wij zullen met volharding moeten blijven zoeken naar het antwoord op de vraag naar de waarheid, ook in de tekstinterpretatie. (Dat is dus een heel ander geluid dan: elke lezer heeft het recht een tekst, b.v. een gedicht, op zijn eigen manier te interpreteren. Dat hoor je tegenwoordig nogal eens. T.H.)

– Christelijke thematiek (in de literatuur) is nooit een excuus voor gebrek

aan ambachtelijkheid en kwaliteit... De christen-auteur kan op het punt van de techniek, het ambacht, veel van zijn wereldse confraters opsteken. (Dat zien we b.v. heel goed bij Revius.)

– Wie de werkelijkheid van onze zeventiende-eeuwse beschaving ten volle wil leren kennen, kan alleen tot zijn eigen schade aan het werk van Cats voorbijgaan.

– Grote kunst appelleert aan de totale mens, met inbegrip van zijn wilskracht en zijn intellect.

– Paradoxaal gesproken: Vondel is nationaal dichter, ook in die zin dat hij meer ziet dan de natie... Vondel hanteert de moedertaal als middel tot expressie van het diepste wat de mens in het ondermaanse bezighoudt. Daarmee is hij tegelijk bovennationaal, als een van de grootste dichters, of wat mij betreft, de grootste, van het hele Nederlandse taalgebied.

– Ik zou een pleidooi willen voeren voor jeugdboeken waarin gestalten als dokter Graswinkel (uit De Delftse Wonderdokter, door Bosboom-Toussaint) worden uitgebeeld... Gestalten in wie de liefde van Christus doorstraalt, kunnen voor de vorming van de verbeeldingswereld en de idealen van jongeren grote betekenis hebben. Misschien is de gedachte van het bewerken voor de jeugd van oudere echt christelijke romans zo gek nog niet.

De 'opstellen' van Strenght komen uit allerlei bladen. We mogen de verzamelaars erkentelijk zijn voor het feit dat die nu toegankelijk zijn voor iedereen. Leraren Nederlands, studerende voor dat vak, schaf deze bundel aan! U kunt er heel wat uit opsteken. En verder: wat mij betreft, mag er weldra een vervolg op deze uitgave komen. Uit die volle schatkamers is vast wel meer op te diepen. Een wat minder ouderwetse titel zou dan te overwegen zijn.

Uitgever: Buijten en Schipperheijn.
Omvang 144 bladzijden. Prijs: f 29,50.

Te verwachten artikelen o.a.:

D.J. Bakker,
Arts-patiënt relatie
D. Holwerda,
Efeze 1 en Galaten 3
E. Schuurman,
Ethiek van het ondernemen

P.J. van Kampen, Eck en Wiel

Het Midden-Oosten

Wat was, wat is en wat misschien zijn zal

Het behoort tot de hachelijke ondernemingen om een verhaal te schrijven over 'de Golf', zeker als daar enige prognose bij zou zitten. Enerzijds een oorlog met zulke wisselende aspecten, anderzijds een blad dat eens per twee weken uitkomt. Toch hieronder een poging om wat achtergronden bij elkaar te krijgen. Daarvoor gaan we een heel eind terug in de tijd.

a. De Eerste Wereldoorlog

In de Eerste Wereldoorlog koos Turkije de kant van de 'Centralen', Duitsland en Oostenrijk-Hongarije. Meteen probeerden de Geallieerden Engeland en Frankrijk de Arabische bevolking tegen het Turkse bewind op te zetten. Al vele eeuwen werden dezen overheerst door een eveneens islamitisch volk; de Turken zijn echter geen Arabieren en hun taal en cultuur zijn ook volstrekt anders.

De Geallieerde opzet slaagde; in 1916 kwamen de Arabieren in opstand, aangetrokken door de belofte van zelfstandigheid, na een Turkse nederlaag. In hetzelfde jaar werd door de Britse en Franse ministers Sykes en Picot echter een geheime afspraak gemaakt, die inhield dat voor hun landen invloedssferen in de Arabische wereld zouden komen. In de oorlog werden eclatante successen behaald door b.v. Generaal Allenby en 'Lawrence of Arabia'. In 1918 was het Turkse bestuur over het Midden-Oosten enorm gereduceerd. Alleen, de belofte onafhankelijkheid kwam niet. Het Verdrag van San Remo verklaarde Syrië en Libanon tot Frans 'mandaatgebied', terwijl Groot-Britannië, zich tot na de Tweede Wereldoorlog in Egypte, Irak en Palestina ophield; voor Transjordanië was een apart verdrag. De woede over dit verdrag was groot bij de Arabieren. Een groot deel van de Arabische wrok tegen het Westen stamt zeker uit die tijd.

b. Joden en Arabieren

De Arabische woede – het voor hun zo verschrikkelijke idee van vernedering, het ergste dat iemand in die cultuur kan overkomen – werd alleen nog maar groter, toen de beloften van de Britten aan de Joden bekend werden. Als beloning voor de oorlogsinspanningen die Joden aan Geallieerde zijde zich getroostten verklaarde de Britse minister Sir Arthur Balfour dat „His Majesty's Government view with favour the establishment in Palestina of a National Home for the Jewish people". Hoewel in het korte schrijven ook wordt gezegd „... that nothing shall be done which may prejudice the civil and religious rights of existing non-Jewish communities in Palestina",

was toch een onoplosbaar probleem gecreëerd. De brief d.d. 2 november 1917, gericht aan de leider van de Britse Zionisten, Baron de Rothschild, belofte aan de Joden land dat ook aan de Arabieren was beloofd: het Palestijnse Probleem was geboren. Grote haat zou ontstaan, tegen Joden en tegen Westerlingen, steeds opnieuw.

c. de Islam en de Joden

Vaak wordt gesuggereerd dat 'de Islam' erg anti-joods zou zijn. Naar mijn mening is die opvatting, historisch gezien, niet goed vol te houden. Inderdaad, in de Koran kom je sterk polemische opvattingen tegen, maar ook uitspraken dat moslims het voedsel van Joden mogen eten. (Koran, Soera 5:6) Echter ook uitspraken als „de vijandschap tegen de Gelovigen is het grootst bij Joden en heidenen" (Soera 5 vers 85) En dan zijn er de beschuldigingen dat de Joden de voorgaande openbaringen van Allah (lees: het Oude Testament) op diverse plaatsen hebben vervalst! (N.B.: die beschuldiging treft ook het andere „volk van het Boek", de Christenen!)

Toch moet men opmerken dat de Islam meestal in het verleden zeer tolerant is geweest t.o.v. de Joden. In het Moorse Spanje kregen Joden soms grote invloed aan de hoven; na de Katholieke 'Reconquista', Herovering van Spanje, werden de Joden op grote schaal vervolgd; velen weken, via Portugal, uit naar o.a. Nederland. Een erkend deskundige op dit gebied, prof. Brugman, emeritus hoogleraar Arabistiek in Leiden, zei het volgende over de Arabische cultuur: „(ik ben getroffen door) de nuchterheid, het gevoel voor humor, de gematigdheid, de afwezigheid van fanatisme, het begrip voor andersdenkenden – allemaal dingen die men zich nu moeilijk bij de Islam kan voorstellen. Moslims hebben, behalve voor afvalligen, een ingeboren tolerantie die christenen vaak missen. De charme van de Islam is voor mij dat het niet zo'n dweperige, gedreven godsdienst is." En verderop: „De Islam heeft minder dan het Christendom te maken met overtuiging en veel meer met het behoren tot een sociale kring... Wat me in elk geval altijd geboeid heeft is de kracht van de Islam in het gewone leven." (NRC 5-5-89)

d. fundamentalisme

Zo'n beschrijving van de Islam komt uit de mond van een 'vriend' van die Arabische beschaving. Wellicht wil menige lezer daar wel wat van afdoen. Toch is het een beschrijving die stoelt op lange jaren van contact. Die 'easy going' Islam bestaat stellig; ze roept de woede op van velen die men 'fun-

damentalist' noemt. In Egypte werd de 'Moslim Broederschap' opgericht door Sjeikh Hassan al Banna, al weer vele decennia geleden. Deze organisatie bepleit een terugkeer tot de Shari'a, de Islamitische (streng) wetgeving. Het bestaan van niet-Islamitische minderheden is een affront. Vele jaren zijn ze buiten de wet gesteld; in 1954 al, na een mislukte aanslag op president Nasser en een complot in 1965. Uit hun kring kwamen de moordenaars van Sadat en andere Egyptische hoogwaardigheidsbekleders. In hun kring dient men de vele bestrijders van de Koptische Christenen te zoeken, die kerken in brand steken, christenen in het gevang brengen, etc.

Deze moslim-fundamentalisten zijn momenteel de grootste bedreiging voor Moebarak, de Egyptische president, zoals ze dat ook zijn voor de Turkse president Özal. Het fundamentalisme werkt griezelig diep door in vele lagen van de bevolkingen daar. Het heeft – in de laatste twee jaar – al de verkiezingen gewonnen in Algerije, Tunesië en Pakistan.

Alles wat de Arabische wereld onderworpen houdt aan het Westen is rechtstreeks terug te voeren tot ongehoorzaamheid aan de principes van de Islam, stellen ze. Een toenemende anti-Westerse gezindheid gaat hand in hand met accent op hoofddoeken of sluiers voor meisjes en vrouwen, een dreigende houding naar niet-Islamitische minderheden in eigen land, etc. Tot nu toe waren de 'Moslim broeders' fel tegen de Iraakse invasie van Koeweit. Tenslotte zijn de Saoedi's en de Koeweiti's hun voornaamste geldschietsters! (En die laatste volkeren zijn uiteraard al lange tijd pro-Westers, een interessant voorbeeld van huichelachtigheid – of is het schizofrenie?)

Duizenden Egyptenaren zijn, zogenaamd bij ongelukken, in Irak omgekomen en dat is men in Egypte niet vergeten; het was een duidelijk signaal van Saddam Hoessein, het terugsturen van vele Egyptische 'gastarbeiders' in een lijkenzak... Toch, de tekenen schijnen erop te wijzen dat ook de Egyptische fundamentalisten „de Arabische eer" en de strijd tegen „de Zionistische vijand" het belangrijkste gaan vinden. De lopen van de kanonnen moeten worden gedraaid, menen ze.

e. Arabisch socialisme

De sterke man van Irak, net als die van Syrië, komt voort uit de Ba'ath-partij. Dat is een socialistische partij, politiek links dus, die zeker geen grote Islamitische invloed in de samenleving voorstaat. Een van de twee stichters, Michel Aflaq, was een Arabisch Christen. Hij richtte de partij in 1943 op, met een man die eveneens aan de Sorbonne in

Parijs was afgestudeerd, Salah ad-Din Bitar, die in 1963 premier werd van het revolutionaire Baäth-bewind in Syrië. De 'Arabische revolutie' van de Baäth-partij was allereerst seculier van aard. Een man als Saddam Hoessein, de 'Slachter van Bagdad', is uit die geleerden voortgekomen. Er is niet de minste reden om hem een gelovige moslim te noemen. Chef van de partij, hoofd van de veiligheidsdienst, ook persoonlijke folteraar van tegenstanders, een maniak van buitengewone proporties. Die daarom (of is het: desondanks?) zei: „Onze essentiële missie is de voorwaarden te scheppen die het opduiken van een nieuwe Arabische mens bevorderen. Deze nieuwe mens moet een nieuwe mentaliteit hebben, een andere waardenschaal, een meer verantwoordelijke manier van zijn. Hij moet handelen als burger, als patriot en als bouwer". (sic!) ND 19/1/91

f. de hele wereld...

Hoe dat met dat 'bouwen' gesteld is weten we inmiddels. De 'Dief van Bagdad' blijkt toch beter in het afbreken, het vernietigen van dingen en mensen. Zozeer zelfs dat Jan Pen in 'het Parool' (1/9/90) zich al afvroeg in hoeverre Saddam met Hitler in diens nadenken moet worden vergeleken. Waar Pen de Duitse historicus Haffner aanhaalt, die aantoonde dat Hitler vanaf 1944 beslissingen heeft genomen die geen ander doel dienden dan de vernietiging van Duitsland, zegt hij vervolgens dit: „Als ik Haffner nu herlees, word ik op onaangename wijze herinnerd aan Saddam Hoessein. De Iraaks is niet alleen op macht uit, maar hij zou wel eens de ondergang van grote delen van de mensheid als doelstelling kunnen hebben.”

Ook een andere opmerking lijkt me aanhalenswaard: „De woestijn tussen Bagdad en Amman staat nu al vol met Arabische moslims, die van alles zijn beroofd. De Arabische regimes bevechten elkaar in het openbaar”. Die uitspraak is sinds j.l. september alleen maar meer behartenswaardig geworden. Steeds gaat het – tot nog toe – allereerst om een conflict tussen Arabieren onderling.

g. 'jihad' en vrede

Saddam Hoessein, een gewelddenaar, een meedogenloze onderdrukker, een niet-vrome moslim, heeft nadrukkelijk de 'Moslim-kaart' getrokken. In zijn land is er al een lange traditie van Jodenhaat en Jodenmoord, zoals Hans Jansen pas in 'Hervormd Nederland' duidelijk maakte. (19/1/91) Sinds 1967, het jaar van de vernedering der Arabieren door Israël, is er een reusachtige stroom anti-joodse, 'anti-zionistische' lektuur over de Arabische

wereld heengestort; ik citeer: „Wat de laatste decennia in Arabische literatuur over joden is geschreven om vijandschap en haat tegen joden te kweken is... alleen te vergelijken met de Spaanse literatuur in de tijd van de Inquisitie, de Franse literatuur in de tijd van de Dreyfuss-affaire, de Russische literatuur in de tijd van de 'Zwarte Honderd' en de Duitse literatuur in het Derde Rijk.” In zo'n kader passen opmerkingen van Tariq Aziz, de Iraakse minister van buitenlandse zaken: „Oorlog met Israël is onvermijdelijk.” (8 mei 1990). In dat kader valt de poging – een mislukte poging – om Hoessein tot 'kalief' te laten uitroepen; dat betekent dat hij een 'opvolger van de Profeet' zou zijn. In dat geval was het volgen van Hoessein niet meer een kwestie van politieke voorkeur, maar van religieuze plicht! Dat is niet doorgegaan, gelukkig.

Toch is de herhaalde oproep tot 'jihad', de heilige oorlog, niet zonder betekenis. Want zo iets roept diepe gevoelens op bij moslims, zowel Arabieren als anderen. De betekenis van dat 'ijveren' voor de zaak van Allah ligt zeker niet primair in de zin van oorlog of geweldpleging. Het commentaar bij de tekst Soera 9 vers 20 (voorzover ik weet de enige tekst waar het woord in de Koran voorkomt) is dan ook dat „de pen van de eerlijke geleerde” of „de stem van de prediker” of „de bijdrage van de rijke man” misschien wel de meest waardevolle naam van 'jihad' zijn. Zou die gangbare exegetische helpen? Of wordt religieuze haat een officieel wezenskenmerk van de Islam, wereldwijd?

h. het ergst denkbare scenario

Het ergst denkbare draaiboek – en geenszins denkbeeldig – is het volgende:

1. Saddam Hoessein valt Israël opnieuw aan; Israël slaat terug.
2. Saddam Hoessein verklaart dat het geen strijd is om Koeweit, maar om Israël en het Zionisme, en de Westerse 'Satan'.
3. In de Arabische landen ontstaat een Islamitische en nationalistische beweging (een dodelijke cocktail) die regeringen ten val brengt, omdat die Amerika steunen. De moslimfundamentalisten kiezen nu duidelijk partij voor Irak.
4. Er ontstaat een volledige strijd tegen Israël en het Westen, die en passant ook Pakistani, Soedanezen en Turken etc. in de strijd betreft.
5. Er ontstaat of een haast onherstelbare breuk in de wereld, of een Wereldoorlog, of een massale strijd om 'Palestina' en de heilige plaatsen. De oorlog duurt schier eeuweloo, tenzij grote wapens worden gebruikt.

Dit hoeft niet allemaal te gebeuren, maar het kán, als God het niet verhindert. Wellicht is dit wel ons meest gevaarlijke na-oorlogse 'uur'. Koeweit is al slachtoffer, het milieu zal volgen, de Balten zijn erdoor getroffen, indirect. Wie nu? Israël, Arabische regeringen, wij allen? Is het inderdaad „the five next time?” En ook: is die Saddam nog wel menselijk? Of is hij bezeten? En zien we hier een scenario van meer dan menselijke oorsprong?

De uitgave
1991 van

LEVENSWOORDEN

is zojuist verschenen.

Opnieuw een prachtig uitgevoerd boekje met een aantal direct aansprekende overdenkingen, geschreven door gereformeerde, chr. gereformeerde en nederlands gereformeerde predikanten, w.o. ds. Moggré, ds. Janse, ds. Nijdam en ds. Van Mulligen. Naast persoonlijk gebruik, ook zeer geschikt in het pastoraat. De prijs is ongewijzigd gebleven.

Voor f 10,80 kunt u Levenswoorden ontvangen.

Ons adres is: Postbus 3052, 6802 DB Arnhem. U kunt ook telefonisch bestellen. Ons nummer is 085-514340.

Op aanvraag wordt u gaarne onze catalogus gestuurd.

W. Louwerse, Alphen a/d Rijn

Dominees in dienst

Een keer of zes bent u deelgenoot geweest van een stukje uit het leven van een krijgsmachtpredikant. Ieder van ons werkt in een andere omgeving en zo heeft ieders werk ook weer andere accenten en kanten. In alle verschillen is er ook een overeenkomst: je gaat om met mensen, die aan je zorgen zijn toevertrouwd. Soms gaan ontmoetingen tot op de vragen naar de zin van het leven, een andere keer zelfs tot op de vraag naar God.

Regelmatig ontmoet je verloren zonen en dochters van de kerk.

Mensen, die om welke reden dan ook niet meer in de kerk kwamen en ontheemd raakten.

De een omdat de taal van de kerk hem niet meer aansprak, de ander omdat er voor hem geen plaats meer was, omdat hij toch wat afweek van het gewone patroon.

Deze mensen zitten niet altijd te wachten op een dominee of aalmoezenier. Maar als het dan toch tot een gesprek komt over deze dingen kan het opluchten dit verhaal kwijt te kunnen.

Je zou geestelijke verzorging in dit licht kunnen noemen: pastoraat in de voortuin van de kerk. Ik besef dat dit een weinig optimistisch gekleurd is, veelal zijn de mensen, die aan je zorg zijn toevertrouwd een paar straten verder weg dan de voortuin.

Beroepsmatig randkerkelijk

Voldoende reden om predikanten af te staan voor dit werk? Kerkeraden zitten er niet altijd om te springen om zo hun dominee kwijt te raken. Zeker niet als deze het 'goed doet' in de gemeente. Per slot is het niet voor de zending. Geen verwijt in die richting, maar een eenvoudig constateren.

Misschien dat er vanuit de geestelijke verzorging te weinig aan voorlichting is gedaan in de richting van de kerken. Maar misschien nog meer omdat we in de kerken niet zo goed raad weten met dominees in dienst.

Over het algemeen is het werk, dat zij doen, anders dan de arbeid in de pastorie, in het midden van de gemeente. In het werk van een geestelijk verzorger zit een andere beweging dan de richting die het werk van een gemeentepredikant kenmerkt. Een gemeentepredikant gaat m.i. vanuit het hart van het evangelie naar buiten toe. Hij start bij de bijbel en probeert het bijbelwoord bij mensen te krijgen, die daar van huis uit in meerdere of mindere mate ook affiniteit mee hebben. Hij leeft in het centrum van de kerk en werkt van daaruit naar buiten toe. Een krijgsmachtpredikant staat in het grensgebied van kerk en samenleving en probeert met de mensen die buiten de kerk staan een weg te zoeken naar het hart van het evangelie, een weg naar God.

Daarbij wordt de zoeker niet bijvoorbeeld veroordeeld, omdat hij zich buiten de kerk bevindt, of omdat hij afgedwaald is.

Geestelijke verzorging is dan ook iets anders dan evangelisatie.

Kerkelijk gezien

Toen ik uit de pastorie de krijgsmacht inging, kwam ik terecht in een totaal andere wereld. En ik denk dat dit met een ieder van ons zo is gegaan.

Ineens sta je net als ieder ander midden in de harde maatschappij.

Vanzelfsprekendheden van de gemeente zijn er niet meer.

En door de kontakten met de mensen word je gedwongen opnieuw je meningen te toetsen, om eerlijk te zijn tegenover het evangelie en ten opzichte van de mensen, die aan je zorgen zijn toevertrouwd.

Je kunt als geestelijk verzorger immers niet leven met een dubbele werkelijkheid.

Naar twee kanten toe moet je je kunnen verantwoorden. Misschien wel meer dan een ander.

Je wordt onder andere beoordeeld op wie je bent als mens onder de mensen en op zo'n moment kun je niet volstaan met een beroep op de bijbel.

In dit overgangsproces van gemeentepredikant naar krijgsmachtpredikant ben ik ook bezig geweest met de vraag, hoe de geestelijke verzorging in de krijgsmacht een plaats kan krijgen in de kerken.

Daarbij werd ik herinnerd aan het bevestigingsformulier voor diakenen, zoals dat in de Chr. Geref. kerken gebruikt wordt.

Daar komen twee zinsneden in voor die me nog steeds aanspreken bij het nadenken over ons werk:

„... (de diakenen) mogen de liefde van Christus zichtbaar maken door in noden en moeiten van onderscheiden aard met raad en daad steun te verlenen... In de gebrokenheid van de menselijke verhoudingen staan zij in dienst van Christus, die de arme zal redden die om hulp roept, de ellendige en wie geen helper heeft”.

Geldt dit alleen binnen de kerk?

Het lijkt me niet. Maar het is misschien wel even wennen als een dominee wat dichter bij een diaken zou staan dan bij een ouderling. In ieder geval kan ik veel van wat de geestelijke verzorging in de krijgsmacht doet herkennen in deze woorden. De krijgsmachtspredikant draagt ook iets van het ambt diaken.

Tegelijk wil ik hiermee antwoord geven op een vraag die meer dan eens gesteld is: bent u nog dominee? Krijgsmachtpredikanten zijn inderdaad voluit dominee. En het voorvoegsel 'emeritus' moet daarbij weggelaten worden. Wij zijn niet 'uitgediend',

maar volop actief als predikant en wel vanuit de gemeente, die ons voor dit werk heeft afgestaan.

Onze jongens

Intussen wordt misschien ook duidelijk wat u wellicht allang wist: die dominees zitten er niet alleen voor 'onze jongens'.

En als er dan een van onze jongens in dienst komt is de kans groot, dat hij niet zo vaak een geestelijk verzorger ontmoet.

Want er is veel te doen.

Wat de Landmacht betreft is er een groot aantal dienstplichtigen. Voor veel jongens is dit de eerste stap buiten de deur van het ouderlijk huis of de bekende sociale omgeving.

Deze stap is niet vrijwillig, laat staan op een moment dat goed uitkomt.

De dienstplichtigen slapen met meerderen op een kamer, in ieder geval tijdens de opleiding, zodat de mogelijkheid tot privacy minimaal is.

Daar moet je tegen kunnen en niet iedereen kan dit.

Ze worden voor het eerst geconfronteerd met vuurwapens en moeten leren schieten.

Je kunt het gebruik van vuurwapens bijna dagelijks op tevee zien, maar als je voor het eerst zelf met zo'n ding moet omgaan dan grijpt dat veel dieper in dan je dacht. Binnen de krijgsmacht is de geestelijk verzorger vrijwel de enige die op een andere dan technische manier spreekt over wapens, en niet alleen met de jongens uit de kerk.

Na de opleiding verschijnt voor zeer velen het 'spook' van de verveling. Wachten, alleen maar wachten en bezig zijn met niets, of met werkzaamheden die voor je gevoel zinloos zijn, of die je binnen een uur klaar kunt hebben, terwijl je er een dag over moet doen.

Problemen, die kunnen ontstaan door de verveling of door het 'balen' van de dienst, zijn overmatig alcoholgebruik of ook gokverslaving. Meer dan eens ontmoet je jongens, die zo hun ellende proberen te vergeten.

Als geestelijk verzorger wacht je niet tot mensen die problemen hebben bij je komen. Vrijwel als enige zoek je de mensen op met hun problemen en begin je erover te praten als iedereen ze doodzwijgt. Juist ook hierin komt uit dat geestelijke verzorging geen andere vorm van maatschappelijke hulp is maar een vorm van pastoraat, van herder zijn.

Bij veel jongens zijn er problemen in verband met de situatie thuis. Others die bezig zijn met een echtscheiding. Omdat er ziekte is, of teveel werk in het bedrijfje van vader, dat het nu zonder hem moet stellen. Of gewoon

omdat er thuis bonje is doordat een broer of zus afwijkt van het gezinsspatroon.

Redenen waarom ze het gevoel hebben thuis te moeten zijn in plaats van ergens in dienst. Zo'n verhaal willen ze ergens kwijt, bij iemand die luistert en er niet bij voorbaat vanuit gaat dat de boel gefleest wordt.

Soms ook zijn er geweldige spanningen in een groep, tussen de mensen onderling, of in relatie tot het kader. Meer dan eens is een geestelijk verzorger, vaak samen met een arts of iemand van de maatschappelijke dienst, degeene die tussen de mensen in gaat staan om ze bij elkaar te krijgen.

Militaire dienst heeft altijd iets onvrijwilligs. Hoe gek het ook klinkt ook voor de vrijwilligers of beroeps.

Ineens kunnen deze laatsten daarmee geconfronteerd worden. Naast de 'gewone werkverhoudingen' heb je ook te maken met de bevelsstructuur van de krijgsmacht.

Dat merk je bijvoorbeeld als je een baas krijgt die je niet ligt, of wat erger is, die incompetent is. Meestal bots je dan tegen de bevelsstructuur op waarmee zo'n baas zijn gelijk afdwingt. Een ander onvrijwillig moment kan een overplaatsing zijn. Door het nieuwe personeelsbeleid zou dit tot het verleden gaan behoren. Maar ik vrees dat door de reductie van de krijgsmacht velen dit nog wel zullen ervaren.

Want niet altijd komt een overplaatsing op een goed moment.

En niet altijd moet er verhuisd worden naar een plaats of een omgeving die men zelf gekozen zou hebben.

Gezinnen van militairen zijn vaak ontworteld, door de overplaatsingen. Ze aarden overal, maar horen als het er op aankomt nergens thuis.

Meer dan eens worden niet alle verhuisboxen uitgekapt. Enerzijds duurt het steeds minder lang om zich in een nieuw huis thuis te voelen, anderzijds neemt de neiging om (veel) contacten te maken af. Geen wonder dat ze in de kerkelijke gemeente zich vaak ook wat aan de zijlijn opstellen.

Juist voor hen zijn geestelijke verzorgers mensen die horen tot hun eigen omgeving. Met name voor de leden van de diverse protestantse kerken, bijvoorbeeld als ze in de Bondsrepubliek zijn gevestigd, maar ook hier in Nederland.

De overheid en de kerken

Onvrijwilligheid kleurt het bestaan in de krijgsmacht. Het roept vragen en problemen op, die er in de burgermaatschappij in mindere mate zijn of waren.

Want ook daar verandert het een en ander.

Voor de overheid is deze onvrijwilligheid nog altijd een van de redenen om het tot haar taak te rekenen dat er geestelijke verzorging is.

Een andere is wat wel de ethische paradox wordt genoemd. Als militair zet je je in voor vrede, maar je doet dat met een geweldsmiddel. Je oefent om trefzeker te kunnen doden om leven te bewaren. Dit roept vragen op en de behoefte aan bezinning. Niet alleen bij dienstplichtigen. Vele uren hebben geestelijke verzorgers bijvoorbeeld in de tijd van de discussies rond de kernwapens met de beroeps hierover gesproken.

Aan de zendende instanties, de Kerken en het Humanistisch Verbond de opdracht om de geestelijke verzorging inhoudelijk te vullen.

De overheid is in dezen niet meer dan een 'facilitair bedrijf'. Politiek is deze zaak momenteel in discussie.

Er is een behoeftepeiling geweest onder de militairen. Op grond hiervan en van nog een tweetal criteria wordt straks bekeken of er een herverdeling moet komen voor het aantal plaatsen voor de geestelijke verzorging. Daarnaast speelt de vraag of de totale geestelijke verzorging op de huidige sterkte moet blijven.

En wel in verband met de gewijzigde oost-westverhouding.

Het is een van die plaatsen waar kerk en staat met elkaar te maken hebben en zelfs samen een stuk verantwoordelijkheid dragen.

De mate waarin de staat en dus de politiek de geestelijke verzorging serieus neemt en zal nemen voor een deel bepaald worden door de houding van de kerken ten opzichte van dit werk.

Elke protestantse kerk heeft een commissie of deputaatschap, dat namens die kerk zorg draagt voor de geestelijke verzorging.

Al die 'commissies' zijn vertegenwoordigd in het CIO-M, een gespreksplatform, dat geldt als zendende instantie. Hier komt de inhoudelijke kant van het werk aan de orde. Er wordt bijvoorbeeld gesproken over de samenwerking met de rooms katholieke geestelijke verzorging, de bijscholing van krijgsmachtspredikanten, als ook over de wet op de persoonsregistratie, die het werk van de geestelijke verzorging er niet gemakkelijker op maakt.

Overigens zie ik met waardering wat onze commissie doet bijvoorbeeld door de vertegenwoordiging in het CIO-M, in het contact met onze kerken, als gesprekspartner van ons, of in haar pogen om nieuwe predikanten te werven.

Potentiële oorlogsorganisatie

Er zouden nog veel zaken aan de orde kunnen komen, bijvoorbeeld het oecum-

enische setting karakter van de geestelijke verzorging, of de samenwerking op het onderdeel met de maatschappelijke-, de medische- en de personeelsdienst in de zogenaamde Sociale Coördinatie Commissie.

Ik wil dat laten rusten.

Eén punt lijkt me wel van belang, dit: de krijgsmacht is een potentiële oorlogsorganisatie.

Hoe de Golfoorlog zich verder ontwikkelt kan ik op het moment dat dit geschreven wordt, niet weten.

Maar de inzet van marineschepen in de Golf, de uitzending van de squadrons met Patriotraketten naar Turkije, en het veldhospitaal voor de geallieerde strijdkrachten maakt duidelijk, dat de krijgsmacht ineens van 'gewoon een ander bedrijf' kan veranderen in dienst van de overheid, of in opdracht van de overheid in internationaal verband, in een middel dat dood en verderf zaait, maar ook oogst.

Als het zover komt gaat het om mensen, waar je op dat moment als geestelijk verzorger bij zult moeten zijn, om hen te bemoedigen en als het nodig is ook te troosten. Dan moet je die mensen kennen, hun manier van denken en spreken en de organisatie waarin ze opereren. Wie op dat moment als geestelijk verzorger zijn weg nog moet zoeken in een hem totaal onbekende organisatie zal mensen slechts met moeite kunnen helpen. Belangrijk is dat de mensen ook jou kennen, als geestelijk verzorger, willen ze vertrouwen geven.

Op het moment dat de krijgsmacht een oorlogsorganisatie wordt, staan de vragen van het leven in een heel scherp en smal perspectief.

Dat werd me duidelijk toen een Amerikaan op Ypenburg aan me vroeg, doelend op de bijbel: „Chap, wat zou jij lezen als je naar de oorlog moest gaan?”

Als de dood heel dicht bij het leven staat, gaat het alleen nog maar om dingen die echt belangrijk zijn.

Dan zal zeker moeten blijken dat je, als vertegenwoordiger van de kerk en haar boodschap, echt iets te bieden hebt. Als mens onder mensen en niet minder als iemand die gelooft in het evangelie van Jezus Christus en het daarom ook als verkondiging in de mond neemt.

Valkuilen voor ziekenbezoekers

door drs. A.B.F. Hoek-van Kooten

Het afleggen van een ziekenbezoek is niet altijd even gemakkelijk. Toch zijn wij allen afwisselend (gezonde) bezoeker en zieke. Door zijn ziekte staat de patiënt toch al een beetje aan de zijkant van het alledaagse leven toe te kijken. Daarom is het krijgen van bezoek wel belangrijk.

Hoewel je er in je gezonde dagen weinig bij stilstaat, is het toch zo dat een mens ineens ziek kan zijn. Je bent immers al ziek, als er maar één onderdeel van het lichaam niet goed (meer) functioneert. Terwijl je alleen dan pas gezond bent, als alles goed werkt. Toch hoeft een ziekte niet per definitie slecht te zijn voor een mens. Is het niet vaak zo dat wanneer je gezond bent en verticaal loopt, je blik haast automatisch horizontaal gericht is. Wanneer je door een ziekte horizontaal komt te liggen, zie je dat de blik en gedachten zich niet zelden verticaal gaan richten.

Superioriteit

Meestal zal de zieke naar bezoek uitzien. Je hoort er dan weer zo bij en het geeft bovendien de nodige afleiding. Door op bezoek te komen, laat je de zieke merken dat je hem niet vergeten bent.

Toch is het belangrijk om je te realiseren hoe ernstig ziek een zieke wel niet kan zijn. Vooral een ernstig zieke kan snel vermoeid raken, ook al zie je dat niet altijd aan de buitenkant. Meestal zal hij dat ook niet eerlijk durven zeggen, omdat hij veel te bang is het bezoek te zullen beledigen. Je moet immers dankbaar zijn dat de mensen de moeite willen nemen je te komen opzoeken.

Ook is het goed om van tevoren even te informeren of het bezoek gelegen komt. Het kan zijn dat er al een ander zou komen en het is vervelend voor de zieke wanneer een vertrouwelijk gesprek moet worden afgebroken, omdat er plotseling iemand komt. Ook kan het zijn dat de verschillende bezoekers niet bij elkaar 'passen' en dat de zieke zich in allerlei bochten moet wringen om het gesprek gaande te houden. Daarnaast zijn er de momenten dat de zieke ook verzorgd moet worden.

Niet zelden bespeur je bij bezoekers een zekere vorm van superioriteit. Dat

gevoel is de mens eigen. Zodra een mens merkt dat de ander zwakker is, voelt hij zichzelf meteen sterker en dat kan dan onbedoeld ook naar voren komen.

Sommige mensen komen bruine brand, mooi aangekleed en opgedoft bij de zieke vertellen hoe schitterend de vakantie wel was. Voor de zieke met zijn saaie pyjama en bleke geelgelaatskleur kan dit heel pijnlijk overkomen.

Om de zieke 'op te beuren' wordt er niet zelden gesproken over de nog ernstiger ziekte van anderen. Dat is heel vervelend. De zieke voelt zich dan toch miskend in zijn eigen ziekte.

Als er meerdere bezoekers tegelijk aanwezig zijn, is het meestal het prettigst wanneer de mensen zoveel mogelijk aan dezelfde kant van het bed zitten. Voor de zieke kan het steeds heen en weer moeten draaien van het hoofd erg vermoeiend zijn.

De wereld van de zieke is als het ware verschrompeld tot de bedrand. Hierbinnen is zijn enige bewegingsruimte en zelfs dat gaat soms nog met de nodige pijn en moeite gepaard.

Daarom is het zo belangrijk tenminste dat kleine eigen stukje territorium te respecteren. Ga daarom niet op de rand van het bed zitten en leg geen jassen e.d. over het voeteneinde heen. Dit wordt onbedoeld toch door de patiënt ervaren als een inbreuk op zijn privacy.

Soms kunnen mensen ook bijna schokkend nieuwsgierig zijn naar het te verwachten beloop van de ziekte zelf. Alsof men nu het recht heeft om alles te mogen vragen. Men is op zijn hoede dat de grens van oprechte belangstelling naar sensatiezucht niet wordt overschreden. Soms ook dreigt een gesprek aan het ziekbed wat krampachtig te worden omdat men bang is dat het bekende 'gat in het gesprek' zal vallen. Eigenlijk is dat jammer. Het zou toch ook zo moeten kunnen zijn dat wanneer er een stilte valt men dat ook even laat gebeuren, zodat er rustig even over het een en ander kan worden nagedacht. Helaas is dat in onze cultuur niet gebruikelijk.

Als iemand lang ziek is, kan dat toch een grote belasting zijn voor de directe omgeving. Niet zelden gaat alle belangstelling naar de zieke uit, terwijl de anderen in het gezin toch ook hun zorgen hebben. Daarom is het goed om ook eens aan hen te vragen of zij het nog wel aankunnen.

Ernstig ziek

Soms zijn er zoveel mensen die op bezoek willen komen, dat de zieke nauwelijks meer tijd heeft voor een eigen stukje bezinning. Zeker wanneer er een ongeneeslijke ziekte in het spel is, is de tijd voor bijvoorbeeld het echtpaar samen zo kostbaar. In 'Metamedica' (mrt. '89) schrijven twee artsen over mensen met kanker: „Het bleek ons dat het toelaten en doorleven van de grenssituatie vaak gebeurde in situaties dat men alleen was”.

Als de patiënt ernstiger ziek wordt, zie je dan ook dat hij alle bezoek niet meer zo op prijs stelt. De kring van bezoekers die hij nog om zich heen wil hebben, wordt steeds kleiner. Het is goed hier rekening mee te houden. Er zijn wel pastores die hun vrouw meenemen naar ernstig zieke mensen. Ik vrees dat dit toch een goed geestelijk gesprek in de weg kan staan. Het praten over het geloofsleven kan een heel tere zaak zijn. Niet zelden moet daarvoor de nodige schroom worden overwonnen. Een derde aanwezige kan dan toch een gesprek van hart tot hart belemmeren. Ook coma- en dementiepatiënten moeten wij niet vergeten te bezoeken. Men denkt vaak dat comapatiënten er toch wel niet veel aan zullen hebben. Maar het kan zijn dat een comapatiënt toch kan horen. In de meeste gevallen zal de patiënt niets horen, maar je weet het nooit zeker. Daarom is het belangrijk dat ook deze mensen door de kerk niet vergeten worden. Mochten zij inderdaad toch kunnen horen, dan hebben zij een bezoek dubbel hard nodig. Daarom is het van het grootste belang om met hen een bijbelgedeelte te lezen en met hen te bidden. Ook moet men altijd zeggen dat men terug zal komen (en het dan ook doen!). De dominee kan op het nachtkastje een briefje achterlaten waarop staat dat hij geweest is en ook welk bijbelgedeelte hij gelezen heeft. Zo weet de familie dat hun geliefd ziek familielid niet vergeten wordt, wat ook hen weer tot steun is.

Het is alweer enige tijd geleden, dat wij dit artikel lasen in het reformatisch opinieblad KOERS. Toch leek het ons gewenst het geheel over te nemen in onze rubriek PERSSCHOUW vanwege de blijvende aktualiteit van het onderwerp. De arts, die in dit artikel aan het woord is, stelt dingen aan de orde, die nadere overweging verdienen. De benadering van doodzieke mensen is geen sinecure. Men zal zich erop hebben voor te bereiden. Pas werden wij vanwege ziekte van onze opvolger opnieuw gekonfronteerd met het werk van de stervensbegeleiding van enkele gemeenteleden. Elke situatie is apart. Iedere stervende heeft een eigen identiteit. Maar doorslaggevend is, dat degene, die je aan het eind van zijn levenstrajekt pastorale bijstand verleent, een kind van God is! Hier spreekt het Verbond een eigen taal, een rijke taal. Het uitgangspunt ligt niet in het geloof van de mens, maar in de daad van God. Hij is met zijn kind begonnen in een onbegrijpelijke relatie. Zijn genade blijft daarin sprankelen. Hij wil vrede geven krachtens zijn afspraak, bezegeld in de H. Doop, ook en juist wanneer een mens genaderd is tot aan de drempel, die hij over moet om de eeuwige rust te kunnen ingaan. De begeleiding van de stervende is intens en intiem! De band aan het ene Woord van de levende God oefent een sterke kracht uit. Je bent heel dicht bij elkaar en samen en per-

soonlijk zo heel dicht bij God. Hoewel we ons moeten wachten voor extreme emoties kan de diepe ondertoon van een sterke bewogenheid niet gemist worden in het pastorale woord, dat ondersteund wordt door Bijbellesing en gebed. De uitwerking daarvan is vaak zichtbaar. Een kort Ja, een instemmende knik, de gevouwen handen, de milde ogen getuigen daarvan. En als wij niet meer weten wat wij moeten bidden, vult de Geest ons gebed aan en neemt Hij het desnoods van ons over. Hij pleit namelijk naar de wil van God voor heiligen d.i. gelovigen. (zie Romeinen 8: 26-28). Wat schenkt de HERE ons toch heerlijke beloften!!

Enschede

O. Mooiweer

Boekbespreking

O. Mooiweer, Enschede

Lof en dienst

Ds. C. den Boer. (Eindredactie): LOF EN DIENST – Pastorale handreiking ten dienste van de diaken – Uitgave van J.H. Kok te Kampen – 204 pag. – f 19,90.

Het boek opent met een Ten Geleide namens het bestuur van de Geref. Bond en bevat o.a. een meditatie n.a.v. Fil. 2:5 en Joh. 5:7 van de hand van de bekende ds. C. den Boer. Ds. A. Romein schrijft over bijbelse motieven voor diakonaat. Het diakonaat is ten diepste gefundeerd in de Schepping, geboden in de Thora, geaksentueerd door de profeten, belichaamd in de Messias en dient gepraktiseerd te worden door de gemeente. We moeten geen tegenstelling creëren tussen zondaren en armen. Het gaat om beide. Dr. A. Noordegraaf heeft een hoofdstuk over eigendom en rentmeesterschap voor zijn rekening genomen. De aarde is van de HERE. De mens is geroepen en verwaardigd tot rentmeester, oorspronkelijk de econoom, die opzicht had over huis, hof en dienstpersoneel. „Rentmeesterschap betekent het zorgdragen voor deze wereld als het goed van een Ander” (p. 29).

Er wordt nader ingegaan op wat Jezus zegt t.a.v. het bezit. Verschillende Schriftgedeelten passeren in dat verband de revue. Wie gemeente zegt, zegt gemeenschap. Dat is het beheersend uitgangspunt voor de beoefening van het diakonaat. Handelingen 2 en de brieven van Paulus instrueren daartoe.

In het hoofdstuk, dat handelt over diakonaat en eredienst, wordt aangegeven, dat het in die eredienst gaat om de aanbidding van God. Noordegraaf laat aan de hand van zondag 38 H. Cat. duidelijk zien, dat de zondagse eredienst direkt betrokken is op het leven in de werkweek, die wacht. Zo betreft hij hier terecht Romeinen 12:1 bij. De samenhang tussen diakonaat en prediking krijgt ook de nodige aandacht. Het gaat daarbij dan niet om de ondersteuning van een diakonale aktie, maar om de relatie tussen Offer en offer. Uiteraard wordt ook het karakteristieke van het H. Avondmaal belicht. Via verschillende citaten van o.a. A.A. van Ruler wordt één en ander kracht bijgezet. Het onderwerp: een diakonale gemeente is toegewezen aan A. Peters. De gemeente wordt opgeroepen tot dienstbetoon. Ze heeft gaven te delen in liefde, gemotiveerd door de barmhartigheid van God en naar het voorbeeld van Christus. De diaken fungeert dan als 'verbindingsofficier'. Hoe betrekken wij de gemeenteleden bij het diakonaat? Die vraag is relevant en roept om een praktische beantwoording. Verder worden ettelijke opmerkingen gemaakt over het verschil tussen vroeger en nu in het functioneren van de diaken temidden en in dienst van de gemeente. De Kerk heeft in het verleden ernstig gefaald in de verzorging en de bejegening van de behoeftigen. Wij kunnen nu niet dieper ingaan op saillante punten uit andere bijdragen in deze bundel. Het heeft ons goedgegaan, dat door ds. v.d. Heuvel en ir. v.d. Graaf ruime aandacht is besteed aan het boek van prof. C. Veenhof: 'Christelijke Diakonie en ABW'. De bundel, die wij hierbij hebben besproken, is verschenen als derde deel in de serie: Pastorale Handreiking. Wij vinden dit een aanbevelenswaardig geschrift!

J. Bouma, Kampen

Mag ik er zijn?

Over genade en veroordeling. Ruud Ganzevoort, Kok Kampen 1990, 95 blz. f 15,75

Om maar direkt met de deur in huis te vallen, dit boekje van ds. R.R. Ganzevoort heeft me heel wat vruchtbare uurtjes bezorgd, omdat het op beknopte wijze inzicht verschaft in de wijze, waarop allerlei wissels kunnen omgaan in het leven van mensen. Hoe dat gebeurt en waarom dat gebeurt wordt beschreven met behulp van een aantal begrippen, die de schrijver zelf ontwikkeld heeft. Dat is te lezen in een eerder van zijn hand verschenen boekje 'Levensverhalen' waarin crisiservaringen (m.n. van dwarslaesiepatiënten) worden beschreven.

Ds. Ganzevoort beweegt zich in deze twee boekjes op het terrein van wat nu genoemd wordt de praktische theologie.

De theoloog, die een echte pastor wil zijn en die zich daartoe bekwaamt,

door de menswetenschappen (m.n. de psychologie) vruchtbaar te maken voor het pastoraat.

Het zijn daardoor boeken, die in onze kring er wat uitvallen, omdat wij meer gewend zijn aan boeken, die hulp willen geven bij het bestuderen van de Schrift. Op het terrein van de Bijbeluitleg doen we voor anderen nauwelijks onder.

Ds. Ganzevoort is in dit opzicht dus ook echt baanbrekend aan het werk gegaan.

In dit boekje staan de woorden veroordeling en genade centraal als woorden, die bijbels gezien, een geweldige invloed hebben op het leven van mensen. Mensen, die worstelen met de vraag „mag ik er zijn?”, die de zin van het leven zijn kwijtgeraakt. Zij voelen zich veroordeeld in de relaties, waarin zij leven. De relatie met de dingen, met de naaste, met je zelf en met God. Dit wordt in een viertal 'levensverhalen' beschreven.

Een levensverhaal is meer dan een levensgeschiedenis. Het is geen curriculum vitae, maar het levensverhaal wordt gevormd door de wijze, waarop iemand de gebeurtenissen, die hij meemaakt, interpreteert. „Onder een levensverhaal verstaan we het patroon van interpretaties waardoor iemand zin, betekenis en waarde probeert te ontdekken in zijn leven en de gebeurtenissen, die zich daarin voordoen. Het levensverhaal is het interpretatiekader waarmee elke nieuwe gebeurtenis wordt uitgelegd op een bepaalde manier.

Dit levensverhaal ontstaat niet op een bepaald moment, maar groeit met de persoon mee met elke nieuwe situatie, relatie of gebeurtenis” (blz. 11).

In ieders levensverhaal zit een rode draad, d.w.z. elke positieve of negatieve ervaring bevestigt steeds meer de kijk, die je op je eigen leven hebt. Dit wordt de plot in het levensverhaal genoemd. „Wanneer de plot van het wantrouwen overheerst wordt door elke gebeurtenis, ontmoeting en situatie in eerste instantie geïnterpreteerd als een teken dat het wantrouwen bevestigt. Pas wanneer dat onmogelijk is (en wanneer is dat het geval) moet de plot worden veranderd. Wanneer de plot daarentegen het vertrouwen is wordt elke gebeurtenis, ontmoeting en situatie in eerste instantie geïnterpreteerd als een teken dat het vertrouwen bevestigt.” (blz. 46).

Waar het in het levensverhaal dus om gaat, is dat, wanneer de plot van het levensverhaal negatief is, de persoon zich veroordeeld voelt. Hij is daardoor niet in staat zichzelf te accepteren, omdat hij zich in zijn relatie niet geaccepteerd voelt.

Ds. Ganzevoort laat nu zien, dat de heilloze spiraal van de zelfnegatie kan worden omgebogen tot zelfacceptatie, wanneer het levensverhaal wordt herschreven. Hij doet dit door in het pastorale gesprek de genade van God centraal te stellen. Je mag er van uit-

gaan, dat je door God aanvaard bent en zo mag je nu ook aankijken tegen de gebeurtenissen, die je negatief beleefd hebt. De plot van het levensverhaal krijgt dan een andere wending, doordat de negatief beleefde gebeurtenissen anders geïnterpreteerd worden.

Wie in het pastoraat werkzaam is, zal hier veel in herkennen. Als pastor probeer je samen met een broeder of zuster in gesprekken er achter te komen, waar het fout is gegaan en hoe je er uit kunt komen. Ondermeer door over het leven het licht van het evangelie te laten schijnen (m.n. de vergeving) en de dingen in het gebed voor de troon van God te brengen.

Ds. Ganzevoort wil dit op een methodisch verantwoorde manier doen. Hoe raakt een mens verstrikt in het leven, hoe kun je hem/haar er met Gods hulp weer uithalen. De begrippen, die hij daarbij introduceert, zijn niet altijd even gemakkelijk te hanteren. Ik had er nog al wat moeite mee om ze eigen te maken. Het boek is daardoor ook minder toegankelijk dan de uitgever op de achterflap belooft.

Behalve deze kritische noot wil ik nog twee puntjes aanstippen. Het boek is praktisch-theologisch van opzet, de bijbels-theologische onderbouwing is daardoor wat mager uitgevallen. Terwijl het boek er door aan kracht had gewonnen. Ik denk aan het uitdiepen van een aantal bijbelse begrippen, die aan de orde komen. Deze worden maar heel summier besproken, terwijl ze juist in dit boekje de fundamentele bouwstenen vormen voor de therapie, die de schrijver ons aanreikt.

Van de schepping van de mens wordt gezegd: „Het besef dat de mens geschapen is legt echter om te beginnen nadruk op het feit dat hij er mag zijn. De grond van ons bestaan – en dus ook de grond van de aanvaarding van ons bestaan – ligt in het feit dat God ervoor gekozen heeft ons te scheppen” (blz. 53). Dit is helemaal waar, en toch ook een beetje vlak gezegd. In het scheppingsverhaal ligt m.i. de nadruk op het feit, dat de Schepper de mens in relatie tot Zichzelf heeft geschapen. De mens als de partner, die antwoordt.

De mens, die in relatie tot de ander en tot de schepping, de liefde mag weer spiegelen van God tot de mens. De mens, als het beeld van God, betekent meer dan dat je er mag zijn. Je mag er zijn in relatie tot Hem en in relatie tot de ander.

De zondeval betekent weliswaar het einde van de goede schepping, maar maakt niet alles ongedaan, want God wendt zich niet af van de gevallen mens, maar keert Zich naar hem toe. Dat is genade. Dat God ondanks de zonde, de mens opzoekt en met hem verder wil gaan. Genade kan dan omschreven worden als het besef dat we er mogen zijn (blz. 17vv).

Ik ben het daar van harte mee eens, maar denk, dat je genade toch ook meer inhoudelijk zult moeten om-

schrijven.

We mogen er zijn van God door het offer van de Here Jezus Christus. In Hem is Gods genade voluit zichtbaar geworden. D.w.z. de vergeving van zonden speelt in de relatie tot God, maar niet minder ook in de relatie tot elkaar een onmisbare rol. Alleen door deze genade van God in Christus kan het leven weer geheeld worden.

Een tweede kritische opmerking betreft het slothoofdstuk. Hierin worden verschillende onderwerpen behandeld: innerlijke genezing, pastoraat als genadekanaal, grenzen aan de genade?, middelen van genade. De bespreking van deze onderwerpen, waar veel over te zeggen valt, is erg fragmentarisch. Het is jammer, dat dit hoofdstuk niet meer uitgewerkt en uitgediept is. Nu gaat het een beetje als een nachtkars uit en dat was niet nodig geweest.

Ik heb het boekje met veel plezier gelezen en spreek er m'n bewondering voor uit, dat de schrijver, die nog maar een betrekkelijk korte pastorale ervaring heeft, zijn lezers inhoudelijk heel veel weet mee te geven.

Examen Theologische Universiteit

Ds. J.M. Mudde, predikant van de gemeente Breukelen, slaagde op 4 december jl. voor het doctoraal examen onder toekenning van het predicaat 'cum laude'.

De scriptie over het hoofdvak bij prof. dr. B.J. Oosterhoff had als titel: 'De plaats van Jesaja 63:1-6 binnen Jesaja 56 – 66'.

Ned. Geref. Kerk van Doorn

De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op ds. J.H. Veefkind, predikant van de gemeente Krommenie.

Hulp gevraagd in India

Tien tegen één, dat u maar zelden gehoord hebt over zending in India. Het land is immers gesloten voor zendingen uit het buitenland. En de christenen die er zijn, staan bloot aan vervolgingen.

Toch is er wel degelijk een enorme verbreiding van het evangelie in dit land. Er werken zo'n 2500 inheemse zendingen in dorpen en dorpjes in heel India. Ze leven in zeer armelijke omstandigheden, maar zien ondanks vervolgingen wel zegen op hun werk.

Afgelopen zomer ontving ik bezoek van ds. dr. S. Jayaraj Krishnan uit Tamilnadu, India. Hij leidt het Indian Christian Mission Centre, dat op allerlei vlak de inheemse zending probeert te steunen. Zijn geschiedenis is een bijzondere. Hij werd geboren in een fanatiek Hindu-gezin en ging met zijn vader vaak naar de Hindu-tempels. Toen er in korte tijd meerdere gezinsleden stierven, werd de toverdokter geraadpleegd. Deze wees Jayaraj aan als degene op wie een vloek rustte en dus moest hij sterven. Een grootmoeder vond dit té erg en bepleitte met succes dat de jongen zou worden verdreven uit het dorp, zonder bezit en zonder eten en zonder onderdak. Hij ging naar de Hindu-tempels en maakte afgodsbeelden nat met zijn tranen, zoals hij me vertelde.

Als kind geadopteerd

Mensen die medelijden hadden, brachten hem naar het Bethel Kinderthuis, dat toen nog maar pas geopend was. Hij kreeg er adoptienummer 7. En zo komt het, dat deze jongeman via 'Redt een Kind' werd geadopteerd in Nederland. In zijn jeugd, waarin hij een goede verzorging genoot, werd hij ook gegrepen door het geloof in Jezus Christus als Verlosser. Vol vuur vertelde hij me, dat in de loop der jaren talloze kinderen uit deze kindertehuizen net als hij ervoor gekozen hebben om als zendeling onder hun eigen volksgenoten te gaan werken. Wat is het prachtig, dat de gaven voor 'Redt een kind' zo op ongedachte wijze ook de verspreiding van het evangelie gediend hebben!

Intussen krijg ik nu via een nieuwsbrief meer over dit zendingswerk te lezen. Onze voorbede is wel bijzonder nodig voor deze broeders en zusters in de Here, die leven midden in het scherpe conflict tussen Moslims en Hindu's. Temidden van vervolging groeit toch de schare die Gods woord wil horen.

Zendingsschool

Het genoemde Indian Christian Mission Centre wil nu een school starten voor de kinderen van de inheemse zendingen. Aangezien deze zendingen doorgaans minder dan f 200,- per maand verdienen, kunnen ze zelf deze verantwoordelijkheid niet aan. Vandaar dat br. Jayaraj Krishnan mij een dringend verzoek om hulp stuurde. Ik meen daarmee niets beters te kunnen doen dan u deze nood bekend te maken. Ik kan me goed voorstellen dat velen die het werk van 'Redt een Kind' een goed hart toedragen, ook hieraan graag een bijdrage willen geven. De inzameling van gaven geschiedt in Nederland via de stichting 'Handelingen' te Prinsengebék, giro 4746209. Vermeldt u op uw giro-opdracht: Zendingsschool India. Meer informatie bij: W. Smouter, Rijswijk, tel. 070-3997649.

Lijst van studenten met preekconsent

G. Bronsveld, Nieuwe Kamp 8, 3512 KP Utrecht, 030-332753

J. Dekker, Pr. Maurits 69, 8071 NJ Nunspeet, 03412-61671
J.M. de Groot, Anton v.d. Horstlaan 52, 3752 VP Bunschoten, 03499-86581 (beroepbaar)
K. Holwerda, Meander 19, 9951 VD Winsum, 05951-3708 (beroepbaar)
D.A. Lagewaard, Nieuwe Maanderbuurtweg 240, 6717 BA Ede, 08380-36711
C.P. Kleingeld, Loenhorst 49, 2402 LV Alphen a/d Rijn, 01720-33562
J.P. Koedijk, Spinner 23, 1625 VC Hoorn, 02290-31051
W.T. Koopmans, Akelei 21, 8265 KA Kampen, 05202-17705

Ned. Geref. Kerk van Sliedrecht

Het scribaat berust bij: C.J. Kadijk-Broekema, Middenveer 93, 3361 TJ Sliedrecht.

Br. A. Oelen te Bussum

Op zijn verzoek wordt het aan hem verleende preekconsent door de regio Utrecht met 2 jaar verlengd.

Radio-kerkdienst

Op zondag 3 febr. a.s. zal een radio-kerkdienst worden uitgezonden via Radio 5, vanuit de Ned. Geref. Kerk van Zaanstreek.

Voorganger in deze dienst is drs. R.R. Ganzevoort.

Van deze dienst kunnen cassettes besteld worden bij Stichting 'De Brug' Lancasterdreef 148, 8251 TD Dronten. Tel.: 03210-13673.

evangelisatie of diakonaat.

Andere onderdelen van het programma zijn:

- een impressie van het leren en leven op de RBS
 - een korte proefles
 - een bijdrage van enkele (oud-) studenten
 - gelegenheid om vragen te stellen.
- Je bent van harte welkom. Het programma begint om 19.30 uur in het gebouw van de RBS, Krakelingweg 10, 3707 HV Zeist. Tel. 03404-24166.

Werkgroep recreatie lichamelijk gehandikapt

Vakantieweken voor lichamelijk gehandikapt en oudere leden van onze kerken.

Opnieuw wil de Werkgroep R.L.G. een tweetal vakantieweken voor lichamelijk gehandikapt en ouderen organiseren. Vanwege het enorme succes van voorgaande jaren hebben we weer de aangepaste Salonboot 'de Prins Willem Alexander' kunnen afhuren, en wel van zaterdag 27 april 1991 tot vrijdag 3 mei 1991.

Voor de tweede vakantieweek hebben we het F.D. Roosevelthuis te Doorn tot onze beschikking en wel van zaterdag 2 november tot zaterdag 9 november 1991. Ook dit huis is geheel aangepast. Als derde mogelijkheid heeft u gelegenheid een aangepaste caravan te huren op de camping 'het Grote Bos' te Doorn. Deze camping is geheel aangepast voor rolstoelers.

Inlichtingen te verkrijgen bij:
Sekretariaat Werkgroep R.L.G.
postbus 2214
3440 DE Woerden, tel. 03480-22530

Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte

Onder de 'paraplu' van de Vereniging voor Calvinistische Wijsbegeerte wordt in een aantal studiekringen geprobeerd om vragen, waarmee ook wij als christenen vandaag in aanraking komen, wijsgerig te doordenken bij een open Bijbel. De deelnemers willen elkaar hierbij opbouwen, waarbij gebruik gemaakt wordt van wijsgerige onderscheidingen en gereedschap. De kringleden willen niet in de eerste plaats filosoofjes worden, maar wel een koers vinden voor het 'volle leven'. Om beter te verstaan wat op ons af komt en te weten hoe we tussen deze 'klippen' kunnen doorzeilen. Meestal heeft de bezinning plaats aan de hand van een boek of een artikel. Een enkele keer is er een inleider. Maar het programma is per kring verschillend.

De kringen zijn verspreid over het gehele land. De deelnemers zijn wijsgerig geïnteresseerden uit alle maatschappelijke kringen (zoals ook kaasboeren en bloemenkwekers). Een kring komt ongeveer 10x per jaar bijeen.

In de regio Friesland bestaat op dit moment geen kring. Dit voelden een aantal mensen als gemis. Vandaar, dat we nu een begin willen maken met

een kring in deze regio.

We nodigen u hierbij van harte uit om aan deze kring deel te nemen. De eerste bijeenkomst wordt gehouden op 10 januari 1991, van 17.30-21.30 uur in. Plaats: Restaurant 'Onder de Luifel', Stationsweg 6 te Leeuwarden. Op deze avond zal ondergetekende een inleiding houden over '*Dagelijkse praktijk en filosofie*' en ook willen we dan de verdere opzet van de kring bespreken.

Open huis van de Protestants Christelijke Hogeschool De Vijverberg

Ede - 'De Vijverberg', Prot. Chr. Hogeschool op gereformeerde grondslag in Ede houdt op 19 januari en 23 maart 1991 tussen 10.00-16.00 uur twee informatieve Open Huizen voor schoolverlaters en anderen, die zich willen oriënteren op vol- en deeltijdopleidingen voor de beroepen maatschappelijk werk, inrichtingswerk, sociaal-cultureel werk, personeelswerk, verpleegkunde en midden-management in de gezondheidszorg.

De Vijverberg streeft naar een hoge kwaliteit hoger beroepsonderwijs in relatie tot de Christelijke identiteit. Wie voor een opleiding aan De Vijverberg kiest, neemt het besluit een extra dimensie aan zijn of haar studie toe te voegen.

Tijdens de Open Huizen zijn docenten en studenten aanwezig om over de verschillende studierichtingen informatie te geven.

Ook zijn er stands en worden er openbare colleges gegeven.

De Open Huizen worden gehouden in het gebouw aan de Reehorsterweg 41 te Ede.

Nadere informatie kan schriftelijk of telefonisch worden aangevraagd. Correspondentieadres: Postbus 80, 6710 BB Ede. Tel. 08380-19104

Opbouw- en Toerustingsdag van de vereniging 'De Christenvrouw'

Dinsdag 19 februari 1991 te Delft, Gebouw Conventum, v.d. Mastenstraat 11, (zij-ingang), tel. 015-142847. Buslijn 61, 2e halte Molenstraat. Spreker: mevr. Lies Drop, Vlaardingen.

Onderwerp: '*Groeien naar evenwichtig leven*'; Netwerkvorming. Ieder is hartelijk welkom. Toegang vrij. (kollekte) De dag duurt van 10.15 tot ca. 14.30 uur.

Koffie aanwezig; s.v.p. zelf lunchpakket meenemen.

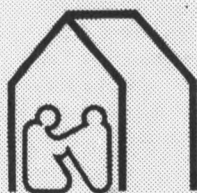
Inlichtingen: tel. 05255-1785

Open Avond Reformatorische Bijbelschool

Op 8 februari zal in het gebouw van de RBS weer een Open Avond gehouden worden. Een goede gelegenheid om eens kennis te maken met de verschillende opleidingen die de RBS te bieden heeft:

Nieuw: Een 4-jarige beroepsopleiding op HBO-niveau: voor godsdienstdoent, kerkelijk en missionair werker. Start propedeutisch jaar: september '91. Een Vormingsjaar: voor bezinning op je christen-zijn in deze wereld. Een opleidingsjaar Zending en Evangelisatie: voor mensen die hun beroep willen combineren met werken in zending,

Martha oord **exploitatie** **verzorgingstehuizen**

Marthalaan 5,
7511 AZ Enschede

De gereformeerde stichting martha-oord exploitatie verzorgingstehuizen te Enschede exploiteert een verzorgingstehuis met een capaciteit van 110 bewoners en verzorgt tevens de administratie van een aanliggend zorgwoningencomplex met 64 appartementen.

Het geheel is ideaal gesitueerd in het groene hart van Enschede (ca. 150.000 inwoners) en grenst aan het stadscentrum.

De gereformeerde grondslag van de stichting is vastgelegd in de statuten en uitgewerkt in de zorgvisie, welke doorwerkt in de gehele organisatie.

De bewoners/huurders zijn grotendeels afkomstig uit de Chr. Ger. Kerken, de Ger. Kerken (vrijgemaakt) en de Ned. Ger. Kerken.

Gewijzigde oproep

De Gereformeerde Stichting Martha-oord Exploitatie Verzorgingstehuizen vraagt i.v.m. een ontstane vacature met spoed een

HOOFD **ADMINISTRATIE m/v** **(administrateur 2)**

Functie-eisen:

- ★ M.B.A. bij voorkeur aangevuld met cursussen op het gebied van automatisering/systeembeheer en budgettering
- ★ leidinggevende capaciteiten
- ★ ervaring in een vergelijkbare functie
- ★ belangstelling voor en kunnen omgaan met ouderen
- ★ belijdend lid van een van de hiernaast genoemde kerken
- ★ leeftijd vanaf ca. 30 jaar
- ★ bereidheid te gaan wonen in Enschede

Taken:

- het (laten) uitvoeren van een aantal deel-administraties
- opstellen van periodieke overzichten en jaarstukken
- het analyseren van financieel-economische gegevens
- zorgdragen voor het budgetteringsproces
- bewaken van de financiële liquiditeit
- beheer van het automatiseringssysteem

Aanvangssalaris volgens Fuwa-schaal 10: min. 3605.- tot max. 4503.- per maand.

Het hoofd administratie geeft leiding aan enkele medewerkers(sters); naast boekhouding en administratie zijn ook de receptie en het secretariaat bij deze afdeling ondergebracht.

Nadere inlichtingen kunt u verkrijgen bij de heer L. Zondag, alg. directeur, tel. 053-31 36 65 (overdag). Privé 053-77 21 71.

Sollicitaties kunt u tot uiterlijk 15 febr. 1991 richten aan: Ger. Stichting Martha-oord Exploitatie t.a.v. de heer L. Zondag, alg. directeur, Marthalaan 5 7511 AZ Enschede.